

Ҳаж ҳақида гап бораркан, доимо ёдимга бир ривоят тушади: "Бир солиҳ киши ҳаж тайёргарлигини кўраркан, қўшнисининг Аллоҳ ҳаром қилган ўлимтик гўштини еяётганидан хабар топади. Бунга уни муҳтожлик мажбур қилган бўлади. Солиҳ киши ҳажга деб тўплаб қўйган бор маблағини ўша қўшнисига беради. Унинг ҳамроҳлари усиз сафарга жўнашади. Қайтиб келгач эса, уни Маккаи мукаррамада кўрганларини айтишади, уни "ҳожидеб эътироф этишади. Бу воқеадан солиҳ киши ҳайрону лол бўлиб турганида дилига Аллоҳ ўз фазлу карами ва ҳикмати билан қўшнисига қилган яхшилиги туфайли ҳажини қабул қилганини билдиради".

Бундай ривоятлар жуда кўп. Улардан олинисини керак бўлган катта ибрат шуки, ўзига тўқ киши аввало яқинларига, ён-атрофдагиларга

Абдурашид қори БАҲРОМОВ,

Ўзбекистон мусулмонлари идораси раиси, муфтий

УЛУҒ ИБОДАТ

ёрдам бериши, уларнинг кўнглини кўтариши керак. Ҳазрати Алишер Навоий ҳам шу маънода:

"Кимки бир кўнгли бузуқнинг хотирин шод айлагай, Онча борким, Каъба вайрон бўлса, обод айлагай", деганлар.

Мустақил Ўзбекистонимизда қарийб ўн беш йилдан буён ҳаж сафари ташкил этилади. Бу йилги муборак сафарнинг ўтган йиллардагидан фарқли томонлари бўлди. Саудия Арабистонининг ҳаж ишлари масъул ташкилотлари раҳбарлари билан ўтказилган учрашуларда ҳукуматимизнинг муттасил ёрдами туфайли ҳожиларимизнинг зиёратлари қўшни давлатлардан кескин фарқ қилган ҳолда йилдан-йилга намунали ташкил этилаётгани ва бу борада мукамал тизим шаклланигани алоҳида таъкидланди.

Шунингдек, ҳажга барвақтроқ тайёргарлик кўрилиши ва ниҳоят, валюта алмаштириш тартибининг барқарорлашгани бундай юқори натижаларга эришиш омили бўлди.

Бу йил ҳаж сафарига борувчилар сони анча ўсди. Мамлакатимиз фуқароларидан беш минг киши соғ-саломат бу улуг ибодатни адо этиш шарафига муяссар бўлдилар. Ташкилий ишлар ҳам йилдан-йилга яхшиланиб бормоқда. Ўтган йиллардан фарқли ўлароқ, ҳаж мавсумига пухта тайёргарлик кўриш, сарф-харажатларни қисқартириш, ҳожиларга кўрсатиладиган хизматлар сифатини янада яхшилаш мақсадида Ўзбекистон мусулмонлари идораси ва Дин ишлари

бўйича кўмита ходимларидан иборат ҳаж ва умра зиёратларини ташкил этиш билан мунтазам шуғулланувчи ишчи гуруҳ фаолияти йўлга қўйилди. Ўзбекистон мусулмонлари идораси ва унинг жойлардаги вакиллари ҳаж сафарига боришни ихтиёр этганлар рўйхатини барвақт тузиб, уларнинг сарф-харажат маблағларини Ташқи иқтисодий фаолият банкнинг махсус рақамига жамладилар. Шу билан бирга, зиёратчилар сони кўпчиликни ташкил этадиган вилоятларда керакли ҳужжатларни махсус электрон дастурлар асосида тайёрлаш ҳам йўлга қўйилди.

Саудияда Ўзбекистон ҳожилари учун яратилган шарт-шароитлар борасида ҳам алоҳида тўхталиб ўтиш жоиз. Мадина ва Макка шаҳарларида зиёратчиларимиз меҳмонхоналарга жойлаштирилиб, ибодатларни бекам-қўст адо этишлари учун барча шароит яратилди. Уч маҳал иссиқ овқат, тез тиббий ёрдам, Ҳарам масжидига мунтазам автобус қатнови... Мадина шаҳрида ҳожилар учун Ислом тарихи билан боғлиқ табаррук қадамжоларга зиёратлар уюштирилди.

Ишчи гуруҳи ва гуруҳ раҳбарлари томонидан зиёратчилар орасида мунтазам олиб борилган тушунтириш ишлари натижасида ҳожиларимиз ҳаж арконларини ҳеч қандай қийинчиликсиз бажардилар.

Ҳаж сафарига борган барча юртдошларимизнинг ҳажларини мабрур ва сайъларини машкур қилган бўлсин, деб Яратгандан сўраб қоламан.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

Тафсир

Ваҳба Мустафо ЗУҲАЙЛИЙ

АСР СУРАСИ

4

Аллоҳнинг замонга қасам келтириши замоннинг шарафли ва аҳамиятли эканига далил. Шунинг учун Расулulloҳ (соллаллоҳу алайҳи ва саллам): "Замонни сўкманглар, чунки Аллоҳ замон(га боғлиқ бўлган барча ишларни қилувчи)дир", дедилар.

Хабарлар

ИСЛОМ ВА ОЛАМ

Беш минг даниялик Исломга кирди

Данияда ҳозир 180 минг мусулмон истиқомат қилади ва улар жами аҳолининг уч фоизини ташкил қиладилар. Мамлакат парламентида мусулмонлар жамоасининг уч нафар вакили бор.

12

Олисларга сайёҳат

МАКЕДОНИЯ РЕСПУБЛИКАСИ

16

Ижтимоий ҳаёт

Ноила ХОЛИМУҲАММАД

ЖАННАТГА ЛИМУЗИНДА КИРИЛМАЙДИ

18

Тарбия

Нуруллоҳ МУҲАММАД РАУФХОН

20

"МУҶТАҲИД"
БОЛАЛАР
ЁКИ...

«HIDOYAT»

Ойлик диний-ижтимоий,
илмий-адабий нашр

Муассис

Ўзбекистон мусулмонлари идораси

Бош муҳаррир

Нуруллоҳ МУҲАММАД РАУФХОН

Таҳрир ҳайъати

Абдурашид қори БАҲРОМ
Абдулазиз МАНСУР
Неъматилла ИБРОҲИМОВ
Аҳад ҲАСАНОВ
Зоҳиджон ИСЛОМОВ
Зоҳидилло МУНАВВАРОВ
Баҳодир КАРИМОВ
Абдураззоқ ЮНУС
Анвар ТУРСУН
Дурбек ОБИДЖОН
Муҳаммад Шариф ЖУМАН
Юсуфжон ИСҲОҚ
Эркин МАЛИК
Абдул Жалил ХУЖАМ
(Бош муҳаррир ўринбосари)
Аҳмад Муҳаммад ТУРСУН
Муҳаммад Собит САЛОҲИДДИН
Исомиддин ОЛИМ ШАЙХ

Муқова

«Voris Design» маркази билан
ҳамкорликда тайёрланди.

Бадий муҳаррир
Хайруллоҳ ҚУДРАТУЛЛОҲ ўғли
Тартибловчи
Маҳмуд МАЪМУРЖОН ўғли
Матнни
Райҳова ХОЛБЕК қизи
терди

Тарғибот-ташвиқот марказлари:

Андижон вилояти — 8.3742.24-34-04
Раҳбари Ўқтам ҳожи Умрзоқ
Фаргона вилояти — 8.37357.2-12-38
Раҳбари Салоҳиддин Нуриддин
Сурхондарё вилояти — 8.37622.6-05-08
Раҳбари Низомиддин Чори

Манзилимиз:

700021, Тошкент шаҳри,
Шайхонтоҳур тумани Навоий кўчаси 46-уй;
Тел: 49-18-26, 144-36-53.

Интернет сайтимиз: www.hidoyat.uz
Интернет почтаимиз: admin@hidoyat.uz
Ўзбекистон матбуот ва ахборот агентлигида
рўйхатга олинган.
Гувоҳнома рақами 170.

Босишга 2006 йил 20 январда рухсат берилди.
Босмаҳонага 2006 йил 30 январда топширилди.
Қоғоз бичими 84x108^{1/16}. Адали 15000 нусха. 15-
сон буюртма. «KONI NUR» МЧЖда босилди.
Манзили: Тошкент, Муқимий к., 178-уй.

Қўлёзмалар қайтарилмайди, тақриз қилинмайди.
Мақолалар хат орқали юборилганида исми шарифлар
тулиқ ёзилиши, манзил аниқ кўрсатилиши шарт.

МУНДАРИЖА

Бугуннинг гапи

Абдурашид қори БАҲРОМ

Улуғ ибодат1

Сийрат

Имом ТЕРМИЗИЙ

Шамоили Муҳаммадийа6

Муносибат

Умида АБДУСАЛОМ қизи

Никоҳ — оила пойдевори8

Дарсхона

Имомларимизга умумий тавсиялар9

Мактубларда манзаралар

Мавлуда АБДУРАҲИМ қизи

Инсонийликни унутмайлик10

Ахтамқул КАРИМ

Ёлгон гапнинг офати10

Моҳира МАНСУР қизи

Холис ниятимнинг ҳосили11

Рангин туйғулар

Умида АБДУҒАФФОР

Ошиқнинг муроди11

Хотира

Ўрнак бир инсон ўтди14

Шеърят

Садриддин САЛИМ БУХОРИЙ

Ҳар онинг бахтларга тўлади24

Ҳидоят топганлар

Солижон УСМОНОВ

Ўғлимнинг сўзлари кўзимни очди26

Мерос

Ҳақ раҳматига керак кўз тутмоқ28

Тафаккур

Ўзингизни танинг29

Тарих

Аббос АҲМАД

Амир қурдирган масжид30

Нукталар

Ақмал АВАЗ

Тил30

Қўлингиздан келади

Жаҳонгир ҚЎЧҚОРОВ

Асалари боқшни истайсизми?31

Тиббиёт бурчаги

Сафар МУҲАММАД

Наъматак32

МЎМИН ЁЛҒОНЧИ БЎЛМАЙДИ

Инсон табиатида яхши сифатлар билан ёмон сифатлар ёнма-ёнди. Ақли инсонлар яхши сифатларини асраб, камолга етказди, ёмон сифатларнинг зарарини билиб, улардан халос ва саломат бўлади.

Инсон табиатидаги ёмон сифатлардан бири ёлгончиликдир. Ёлгончилик ўғриликдир. Ўғри молинигизни ўғирласа, ёлгончи ақлингизни ўғирлайди. Баъзилар фойда кўриш ё зарарни дафъ қилиш учун ёлгон сўзлайди. Ёлгон сўзлаб, фойда кўрмоқчи ё балодан қутулмоқчи бўлади. Расулulloҳ (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) бундай деганлар: "Рост сўзда хатар кўрсангиз ҳам, рост сўзланг! Наҳот рост сўздадир. Ёлгон сўзда наҳот кўрсангиз ҳам, ёлгон гапирманг! Хатар ёлгон сўздадир".

Баъзилар суҳбатдошларини ўзига жалб қилиш учун ёлгон ишлатади. Улар ночор ва паст инсонлардир. "Тилсизлик ёлгончиликдан яхшидир". Бу ҳикмат, эҳтимол, улар ҳақида айтилган.

Баъзилар душманидан ўч олиш мақсадида ёлгон гапиради. Ёлгонни душманига қарши қурол қилади. Бўлмаган қабихликларни тўқиб, душманига ёпиштиради. Шунинг учун динимизда кишининг душманига қарши гувоҳлиги рад қилинган.

Ёлгончилик барча ёмонликларнинг манбаи, ҳамма разиликларнинг асли, оқибати бахтсизлик, самараси тубанлик бўлган иллатдир. Ёлгондан тўхмат, тўхматдан нафрат, нафратдан душманлик келиб чиқади. Душманлик бор жойда тинчлик ва роҳат бўлмайди.

Ёлгончилик шахс ва жамиятга ана шундай зиёнлар келтириши боис динимизда ҳаром қилинган. Сафвон ибн Сулайм бундай ривоят қилади: «Расулulloҳдан (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) сўрашди: "Мўмин қўрқоқ бўладими?" "Ҳа", деб жавоб бердилар. Яна сўрашди: "Мўмин бахил бўладими?" "Ҳа", дедилар. Яна сўрашди: "Мўмин ёлгончи бўладими?" "Йўқ", деб инкор қилдилар».

"Адабуд дунё ва дин" китоби асосида

Уста ОЛИМ

тайёрлади.

Меҳрибон ва Раҳмли Аллоҳ номи билан.

1-2. Аср (вақти)га қасамки, (барча) инсон зиён-бахтсизликдадир. 3. Фақат имон келтирган ва яхши амаллар қилган, бир-бирларига Ҳақ (йўли)ни тавсия этган ва бир-бирларига (мана шу Ҳақ йўлида) сабр-тоқат қилишни тавсия этган зотларгина (нажот топувчидирлар).

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

وَالْعَصْرِ ۝ إِنَّ الْإِنْسَانَ لِفِي خُسْرٍ ۝
إِلَّا الَّذِينَ ءَامَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ
وَتَوَاصَوْا بِالْحَقِّ وَتَوَاصَوْا بِالصَّبْرِ ۝

Ваҳба Мустафо ЗУҲАЙЛИЙ

АСР СУРАСИ

«Мунир» тафсиридан

Сураинг номланиши

Сура Аллоҳнинг асрга қасами билан бошлангани учун "Аср сураси" деб номланган. Аср узоқ замондир. У муддат турли ажойиботларни, хурсандчилигу хафачиликни, соғлигу касалликни, бойлигу камбағалликни, иззату хўрликни ўз ичига олади.

Сура ичига олган нарсалар

Маккада нозил бўлган бу қисқа сурада Исомнинг энг муҳим асоси ва инсоний ҳаёт дастури баён этилган. Унда Аллоҳ таоло асрга қасам келтирган. Аср – ажойиботларни қамраган Аллоҳ таолонинг қудратига ва ҳикматига, тўрт хислатга – имон, солиҳ амал, ҳақ ва сабрни ўзаро тавсия қилиш – хислатига эга бўлган инсонлардан ўзгалар ҳасрат чекишларига далолат қилган узоқ замондир.

Имом Табароний Убайдуллоҳ ибн Ҳафсдан ривоят қилишича, саҳобалар бир-бирлари билан учрашиб қолишса, бирлари иккинчиларига Вал аср сурасини ўқиб бериб, сўнг салом беришар экан.

Имом Шофеъий: "Агар инсонлар бу сура-ни тушунганида, шунинг ўзи уларга етарли бўлар эди", деганлар.

Тафсири ва баёни

"Аср (вақти)га қасамки, (барча) инсон зиён-бахтсизликдадир". Яъни, асрга, одамлар ўтказадиган замонга қасам. Унда кўп ибратлар бор, кеча ва кундуз алмашади, зулмат ортидан ёруғлик келади, ҳодиса ва давлатлар ўзгариб туради. Булар Яратганнинг мавжудлигига, яккалигига ва қудратига далолат қилади. Аллоҳ аzza ва жалла замонга қасам келтириб баён этади: инсон ҳасратда, ҳалокатда, зиёндадир, дунё ишларида ва юриштиришда ҳақдан оған. Лекин истисно қилинганлар бор.

Аллоҳнинг замонга қасам келтириши замоннинг шарафли ва аҳамиятли эканига далилдир. Шунинг учун Расулуллоҳ (соллаллоҳу алайҳи ва саллам): "Замонни сўкманглар, чунки Аллоҳ замон(га боғлиқ бўлган барча ишларни қилувчиси)дир", дедилар. Бу ҳадисни Имом Муслим Абу Ҳурайрадан (Аллоҳ у кишидан рози бўлсин) ривоят қилганлар.

Баъзи муфассирлар оятдаги асрни, аср намози ёки вақтидир, чунки у вақт шарафли ва фазилатли, деб тафсир қилишган. Шу босидан ҳам уламоларнинг кўплари ўрта намозини аср намози дейишган. Айни чоқда, бунда

дунёнинг қолган умри аср билан шом орали-гичадир деган маънога ишора бордир. Демак, инсон ҳасрат-надоматда қолмаслиги учун фойдали ишларга машғул бўлиши керак. Чунки вақт жуда қисқа. Ўтиб кетган нарсани қўлга киритишнинг эса имкони йўқ.

Оятдаги "инсон"дан барча инсонлар тушунилади. Лекин баъзилар оятда "инсон" деб Валид ибн Муғийра, Ос ибн Воил ва Асвад ибн Мутталиб каби мушриклар назарда тутилган, дейишган.

Аммо қуйида сифатлари келган инсонлар мустаснодир:

"Ф а қ а т имон келтирган ва яхши амаллар қилган, бир-бирларига Ҳақ (йўли)ни тавсия этган ва бир-бирларига (мана шу Ҳақ йўлида) сабр-тоқат қилишнинг тавсия этган зотларгина (нажот топувчидирлар)".

Яъни, инсон ҳасратда, зиёнда, ҳалокатдадир, лекин Аллоҳга имон келтириб солиҳ амал қилувчилар ва яна бир-бирларини Ҳаққа — Аллоҳ таолога ва унинг ягоналигига имон келтириб, Аллоҳ амрларини бажаришни у қайтарган нарсалардан сақланишни тавсия қилувчилар ундай эмас. Чунки уларни дунё ишлари охираат ишларидан чалғитмайди.

Ҳақ ботилга зиддир. Тоатларни бажариб, ҳаром нарсалардан қочишдир. У барча яхшиликларни ва бажариш лозим бўлган ҳамма ишларни ўз ичига олади.

Имом Замахшарий: "Ҳақ барча яхшиликлардир. Аллоҳ таолога имон унинг амрига бўйинсуниш, китоблари ва элчиларига эргашиш, дунёга эмас, охираатга рағбат этишдир", деганлар.

Аллоҳ таоло фарз қилган ишларни адо этишга, Аллоҳга осий бўлиб қолишдан ўзини тийишга ва балоларга сабрли бўлишга бир-бирларини йўлловчилар ҳам истисно қилинганлар жумласидандир.

Сурадан ўрганганларимиз

Сура ушбуларга далолат қилади:

1. Инсон агар охираат учун яхши ва хайрли ишлар қилмаса, ҳисобсиз бойлик ва саноксиз мол-дунё тўпласа ҳам, албатта ҳасратда қолади.

2. Аллоҳ таолонинг бу ҳукми ҳамма аср ва замон учундир.

3. Аллоҳ таоло қаттиқ таҳдид билан имонли, солиҳ амалли, бир-бирларига Ҳақ йўлни тавсия этувчи ва сабрга ундовчилардан бошқа одамларнинг барчасини ҳасратда деб ҳукм қилди.

Бу ҳукм нажот ана шу тўрт хислатга боғлиқ эканига далолат қилади.

Имон Аллоҳ таолога, фаришталарига, китобларига, пайғамбарларига, охираат кунига, яхшилик ва ёмонлик Аллоҳ таолонинг иродаси билан бўлишига ишонишдир.

Солиҳ ишлар фарзларни адо этиш, гуноҳдан қочиш, яхшиликлар қилишдир.

Ҳаққа тавсия қилиш тўғри ишни, Аллоҳнинг тавҳидини, Қуръонга амал қилишни, динга чорлашни, яхшиликка чорлашни, ёмонликдан қайтаришни, ўзи учун яхши кўрган нарсани бошқаларга ҳам яхши кўришни тавсия этишдир. Ҳазрати Умар (Аллоҳ у кишидан рози бўлсин): "Менга айбимни кўрсатган кишини Аллоҳ раҳмат қилсин", деганлар.

Сабрга ундаш Аллоҳнинг тоатига, гуноҳдан ўзини тийишга, мусибат ва машаққатларга сабр қилишга чақиришдир. Имом Розий (Аллоҳ у кишидан рози бўлсин): "Ҳақ оғирдир. Машаққат доим у билан ҳамроҳдир. Шунинг учун оят уни (сабрни) бир-бирига тавсия қилиш керак эканига далолат қилади", деганлар.

Анвар АҲМАД
таржимаси

Имом ТЕРМИЗИЙ

ШАМОНИЛИ

**Китоб тополмаган
ёки китоб ўқишга
вақти йўқлар
учун**

1. Расулulloҳ (соллalloҳу алайҳи ва саллам) ўрта бўй эдилар.
2. Ранглари оқ-қизил, юзлари буғдойранг эди.
3. Олдинга мойил бўлиб юрардилар.
4. Икки елкалари ораси кенг эди.
5. Кафт ва қадамлари тўла, гўштли.
6. Бошлари катта, юзлари думалоқроқ, кўзлари қора эди.
7. Суякларининг қўшилган ери йўғон.
8. Киприклари узун. Тана аъзолари бир-бирига мутаносиб, хушбичим эди.
9. Сийнадан киндиккача узун ва ингичка мўй.
10. Баданлари туксиз.
11. Бирор тарафга бурилсалар, гавдалари билан бурилар эдилар.
12. Пешоналари кенг.
13. Қошлари қўшилмаган, эгик эди.
14. Бурунлари баланд, қиррали.
15. Соқоллари қалин эди.
16. Тишлари майда, ялтироқ, олдинги тишлари бир-биридан алоҳида кўринар эди.
17. Қорин ва сийналари текис ҳамда баробар.
18. Кўкраклари кенг.
19. Билаклари узун.
20. Икки елкалари ўртасида пайғамбарлик муҳри бор. Бу муҳр каптар тухумидек келадиган қизғиш гўшт, усти тук эди.
21. Юришлари тез.
22. Барчадан илгари салом берардилар.
23. Сочлари икки қулоқ ярмига тушади.
24. Сочларини тарар, бўяр (қора-қизил рангга) ва баъзида фарқ очардилар.
25. Ўнгдан бошлашни суярдилар. Сочга ёғ суртардилар. Ҳаж ва умрада олдирганлар.
26. Кўзларига ҳар кеча сурма қўярдилар.
27. Кийимни йиртилгунча кияр эдилар.
28. Узуклари кумушдан бўлиб, ўнг қўлга таққанлар.
29. Салла ўрардилар (7-12 газ).
30. Изорлари тўпикдан пастга тушмаган.
31. Таомни суяниб емасдилар. Таомни айбламас, ёқса ер, ёқмас тарк этар эдилар.

32. Таомдан сўнг бармоқларини уч бор ялар эдилар.

33. Хонтахта устида овқатланмас эдилар.

34. Таомлари товук гўшти, қўй гўшти, тўрғай гўшти, сирка, зайтун ёғи, арпа нони, нон тўғралган шўрва (сарид), хурмо, талқон эди. Ширин ва совуқ ичимликни, сутни, замзамни суярдилар.

35. Пиёлалари ёғочдан бўлган эди.

36. Бодрингни ва қовунни (янги) хурмо билан кўшиб ер эдилар.

53. Сарик либосни суймас эдилар.

54. Ҳеч кимни урмаганлар.

55. Ўзлари дарवेशона ҳаёт кечирсалар-да, эҳсонлари шоҳларникидан аъло эди.

56. Ҳадя олиб, мукофот берардилар. Ҳадяларни келган кунидек (муҳтожларга) тарқатар эдилар.

57. Узоқдаги товушларни ҳам эшитар, ҳеч ким кўра олмайдиган масофани бемалол кўрар,

МУҲАММАДИЙЯ

37. Сув ичганларида уч бор тўхтаб-тўхтаб, нафас олиб ичардилар.

38. Хушбўйликлар учун махсус идишлари бор эди.

40. Бирор нарсага ишора қилсалар, бутун қафтлари билан ишора қилар эдилар.

41. Еттита қиличлари бўлган.

42. Шеър ўқир ва эшитар эдилар. (Шоирлари: Ҳасан ибн Собит).

43. Аввал икки ракат энгил намоз ўқиб, сўнгра таҳажжудга киришардилар.

44. Қироатни ҳарф-ҳарф, очиқ ва равшан, ҳар бир оятни алоҳида ўқир эдилар.

45. Қуръонни ўзгачан эшитишни суяр эдилар.

46. Тўшаклари теридан, ичига хурмо дарахти пўстлоғи солинган эди.

47. Саҳобалар у зотни кутиб олиш учун ўринларидан туришмас эди.

48. Қаерга борсалар, бўш ўринга ўтирардилар.

49. Уйдаги вақтлари учга бўлинарди: 1. Ибодат; 2. Уй ишлари; 3. Шахсий ишлар.

50. Ҳар бир ишнинг тадбирини аввалдан қилар эдилар.

51. Ўзларига эрта учун озиқ-овқат олиб қўймас эдилар.

52. Либосларига ўзлари қарар, ўзлари ямар, жониворлар сутини ўзлари соғар эдилар.

қоронғуда ҳам кундузгидек бемалол кўраверар эдилар.

58. Лўнда, қисқа, аниқ, такаллуфдан холи ва айни пайтда фасоҳат билан гапирар эдилар.

59. Ҳар кимнинг ақлига мослаб сўзлар эдилар.

60. Ҳазилларига ёлғон аралашмас эди.

61. Кулишлари чиройли табассум эди.

62. Дастлаб кўрган одамни ҳайбатлари босар, муомала қилиб таниганидан сўнг, ҳамма у зотни яхши кўриб қолар эди.

63. Туя, от минганлар.

64. Бир марта ҳаж, тўрт марта умра қилганлар.

65. Кам овқат ер, кам ухлар эдилар.

66. Ўзлари учун интиқом олмасдилар.

67. Вафот этганларида ҳазрати Али (Аллоҳ у кишидан рози бўлсин) ғул қилдирган, амакилари Аббос ва у зотнинг ўғиллари Фазл (Аллоҳ у кишидан рози бўлсин) ёрдам берганлар.

68. Қабрни Абу Талҳа қазиган.

69. Мерослари садақа қилиб берилган.

Акмал АВАЗ
тайёрлади.

НИКОХ — ОИЛА ПОЙДЕВОРИ

Расулуллоҳ (соллаллоху алайҳи ва саллам) марҳамат қиладилар: "Уч нарсанинг жиддийи ҳам, ҳазили ҳам жиддийдир: никоҳ, талоқ ва ражъат (бир талоқ қилинган хотинга қайтиш)".

Фарзандлар комил, етук, диёнатли бўлиши учун уларга ҳалол луқма едириб ўстириш кераклиги ҳақида кўп ибратли сўзлар эшитамиз. Аммо луқмадан-да олдинроқ ўйлаш керак бўлган жиддий бир муаммо мени кўпдан бери ўйлантириб келади.

Биринчи мисол.

Яқинда менга таниш бир аёлнинг ўғил фарзанд кўрганини эшитдим. Бир йилча олдин оиласида жанжал бўлиб, эри уни уч талоқ қўйганини ва бирмунча вақт ўтгач, яна бирга яшаб кетишгани эсимга тушди...

Табароний ривоят қилган бир ҳадисда Жаноби Пайғамбаримиз (саллоллоху алайҳи ва саллам) марҳамат қилганлар: "Албатта, Аллоҳ таоло аёллар ила яхши муомалада бўлишингизни тавсия этади. Чунки улар сизларнинг оналарингиз, қизларингиз ва холаларингиздир. Аҳли китоблардан бирортаси қўли ипга бормаган (игна ила кийим ямашни билмаган) аёлга уйланса ҳам, улар бир-бирларидан юз ўгиришмаган".

Иккинчи мисол.

Уч болали бир эркак хотини билан уришди ва унга: "Уч талоқсан, кет уйимдан", деб ҳайдади. Хотин кетмади. Болаларини ўйлади. Қайнотасини чақириб, ўғлини тартибга чақиришини сўради. Қайнота келиб, панд-насихат қилди, уларни яраштириб кетди. Турмушлари аввалгидай изга тушди. Кейинги йили эса тўртинчи фарзанд дунёга келди...

Учинчи мисол.

Жаҳли чиққан эр хотинига: "Агар тўйга борсанг, қайтиб келма", деди. Аёл ҳам эрига жаҳл қилиб, дугоналари билан зиёфатга кетди. Вақт ўтиб, эр жаҳлдан тушди. Аёл яна уйига қайтганида, уни ичкари киргизди. Аввалгидай яшай бошлашди. Бирин-кетин фарзандлар туғилди...

Бунақа оилавий можаролар кейинги пайтлар тез-тез учраб турибди. Шариатдан хабарсиз эркаклар аёлларини гўё бир кўрқитиб қўйиш мақсадида сал нарсага "талоқ" сўзини тилга олишади. Бу билан никоҳ деган муқаддас битим поймол бўлишини ҳатто ўйлаб ҳам кўришмайди.

Никоҳ ҳаромдан сақланиш йўлидир. Унинг ҳурматини сақлаш солиҳ фарзандлар тарбияси учун ўта муҳимдир. Билиб-билмай орага талоқ тушиб қолса, қайси ҳолда оилавий ҳаётни давом эттириш мумкин, қайси ҳолда мумкин эмас каби саволларнинг жавобини ҳар бир эр-хотин билиб қўйиши керак.

Ўзингиз билмаган ҳолда фарзандингиз дунёга никоҳсиз келиб қолмадими? Аёлингизга беҳосдан бўлса-да: "Сени қўйдим", "Бошинг бўш", "Талоқ қилдим", деб қўймадингизми? Ёки киноя ва мазах билан: "Тур, чиқиб кет", "Мен сенинг эринг эмасман", "Ўзингга бошқасини топ", каби сўзларни ишлатвормадингизми?

Мужтаҳид олимлар эр агар бу сўзларни ажралиш ниятида ёки ажралишни музокара этаётган пайт ёхуд аччиқ устида, қаҳр-ғазаб ҳолатида айтса, орага талоқ тушади деб фатво беришган.¹

Пайғамбаримиз (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) айтганларидек, никоҳ ва талоқда ҳазил йўқ, жаҳл чиққанда талоқ бериб, ҳушёр тортган пайт яна қайтадан яшаб кетаверадиган жўн иш эмас бу.

Соғлом ақл эгалари бунақа енгил-елпи бўлишмайди. Улар оилавий ҳаётларига, никоҳ ва талоқ масалаларига ҳазил-мазах, қаҳр-ғазаб ёки илмсизлик ва омилик билан эмас, жиддий ёндашишади. Алҳамдулиллаҳ, бугун сўраб ўрганишимиз мумкин бўлган олимлар кўп, бу масалалар китоб-журналларда кенг ёритилипти. Расталардан диний манбаларни ёхуд улардан фойдаланиш имкониятларини топсак бўлади.

Умида АБДУССАЛОМ қизи,

ЎзМУ журналистика факултети ўқитувчиси

ИМОМАРИМИЗГА УМУМИЙ ТАВСИЯЛАР

* Сиз туфайли бир одамнинг ҳидоят йўлига кириши дунё ва ундаги нарсалардан яхшидир.

* Расулуллоҳнинг (соллаллоҳу алайҳи ва саллам): "Буюк ахлоқларни камолига етказиш учун юборилдим", деган сўзлари ҳамиша ёдингизда турсин.

* Аллоҳ гўзалдир, гўзалликни севади. Ҳар жиҳатдан гўзал бўлишга интилинг.

* Тинимсиз илмингизни ошириб боринг. Гапириш, сўзлашиш услубингизни мукаммаллаштиринг. Бу ҳақдаги адабиётлар билан танишинг.

* Дунёқарашингизни кенгайтириб боринг. Замонангиз талаб этаётган илмларнинг асосийларидан хабардор бўлинг.

* Сўзингиз ва ишингиз бир-бирига зид бўлмасин.

* Илм ва дин йўлида энг сўнги замонавий воқеалар (компутер, ви-

део, диск, китоблар)дан фойдаланинг.

* Бир хилликдан қочинг.

* Ишингиз режа асосида бўлсин.

* Кўпчилик билан ишлашга ўрганинг.

* Ҳар бир ҳолат ва ҳар бир давра учун мос услубда гапиринг.

* Инсонларда доимо яхшиликка интилиш руҳини уйғотишга ҳаракат қилинг.

* Ўрганган нарсаларингизни бошқалар билан баҳам кўришга одатланинг.

* Ҳеч кимга эътиборсиз бўлманг.

* Ўзингизга ҳар кеча ҳисоб беринг.

* Мақоаларингиз билан газета-журналларда иштирок этинг.

* Уйингизда алоҳида кутубхона бўлишига ҳаракат қилинг. Китоб сотиб олиш учун ҳар ой маблағ ажратинг.

1. "Ҳидоят" журнали, 2000 йил 8-сон 16-бет.

ҚУРЪОН ЎҚИБ, ҚАЛБИМ ЯЙРАЙДИ

Инсонийликни унутмайлик

Дарсдан қайтар вақт. Тир-банд трамвайда ойнадан қараб кетаётган эдим. "Ҳамза" бекатига етганимизда трамвайдан бир жувон тушди-да, катта йўлдан югуриб ўта бошлади. Шунда фалокат босиб, бир енгил машина уни туртиб юборди. Яхшиям аёлга ҳеч нарса қилмади. Тўғрироғи, четдан қараган одамга ҳеч нарса қилмаганга ўхшар эди. Жувон ўзини ўнглашга зўр берарди. Йўл четида писта сотиб ўтирган аёл уни етаклаб, четга олди-да, сув тутди. Ҳайдовчи эса, нима қилиб қўйганини ҳаммадан кейин билгандек машинасидан имиллаб тушди. Сўнг аёлга бақира кетди. Атрофдагилар бақириб ўрнига ёрдамга шошилиши лозим эканини айтишди. Ҳайдовчи сўкинганича қайтиб машинасига ўтириб-да, тез ҳайдаб кетди.

Тўғри, йўл қоидаси бўйича унга йўл очиқ, аёл хато қилди. Аммо ўртада инсонийлик қоидалари ҳам бор-ку?!

Назаримда, Аллоҳга ҳам, бандасига ҳам маъқул инсоний фазилатлардан бири, хато содир этган-этмаганидан қатъи назар, қўмакка муҳтож одамга амалий ёрдам беришга шошилиш керак. Ҳеч бўлмаса, яхши сўз билан кўнглини кўтаришга буюрилганмиз, ахир.

Сулаймон МАРДИХОНОВ,

Иштихон

Намоздан шифо топдим

Мен Зомин туманининг олис Пешоғор қишлоғида яшайман. Ёшим йигирма иккида. Яқинда бир тушкунликни бошдан кечирдим. Сал нарсага жаҳлим чиқар, кечалари миж-

жа қоқмай, беҳуда хаёллар билан тонг оттирар эдим.

Бир кун дадамнинг китоб жавонларида муқаддас Куръон, ҳадис китобларига кўзим тушди. Шунингдек, "Ҳидоят" журналининг айрим сонлари ҳам бор экан. Уларни варақлай туриб, журналнинг 2003 йил 6-сонидан берилган "Намоз шифо бўлди" мақоласини таъсирланиб ўқидим. Намозни ўрганиб, астойдил адо этишга кўнглимда кучли бир муҳаббат уйғонди. Намозни қанда қилмай адо этаверганим сари салбий ҳолатлар йўқола борди. Кўнглим хотиржам бўлиб, уйқумга ҳам халоват инди. Қалбимда фақат яхшилик қилиш фикри жўш ураб, умрининг мазмуни шунда экани очиқ аён бўлган эди.

Ҳозир Қуръони карим сураларини ёд оляпман. Ниятим динимиз асосларини яхши билиш. Намоз шифо экан. Аллоҳни танишга, ибодатни вақтида, холис адо этишга ҳаракат қилсак, кўпгина касалликлар, айниқса, шайтон васвасалари биздан йироқ бўлади.

Мавлуда АБДУРАҲИМ қизи,
Жиззах

Ёлғон гапнинг офати

Ўлмасхоннинг эри билан жанжаллашиши охир-оқибат ажралишга бориб тақалди. Опа ҳомиладор эди, қасдма-қасдига бу ҳолатни эридан яширди. Қишлоқ оқсоқоллари қанча уринишмасин, барибир эр-хотин ажралишди.

Бир неча ойдан кейин опанинг олдинги эри оқсоқол ҳузурига келиб, хотинидан боласи борлигини айтади. Оқсо-

қол зудлик билан Ўлмасхонни чақириб, уни сўроққа тутди. Аммо яна ҳақиқатни тан олмади: "Бола кейинги эримдан", деб ёлғон сўзлайди. Шунда оқсоқол ота-боболардан ўтиб келган бир удумни қўллайди. Унга биноан ҳақиқатни аниқлаш учун даъвогар "қиёмат бўйраси" деб аталувчи жойга ўтқизилади. Аллоҳ таолодан қўрқувчи ҳар бир банда бу ўринда гўё қиёмат кўни ҳисоб-китоб бераётгандек ҳис этади ва ёлғон сўзлашдан қаттиқ қўрқиб, тўғриси тан олади. Қишлоқларда қанчадан-қанча муаммо қадимдан шундай усулда ижобий ҳал этилади. Опа эса, бу ўринда ҳам ёлғон сўзлайди.

Йиллар ўтиб, хатосини тушунди. Аммо жуда-жуда кеч бўлган экан. Ҳозир момо бўлиб қолган. Ўша кунларни хотирлаб, гоят изтироб ва ачиниш ила бундай ҳикоя қилади:

"Мен ўшанда ёш эканманми ёки шайтон йўлдан урдими, билмадим. Ишқилиб, олдинги эримни ҳам, кейинги эримни ҳам, оқсоқолни ҳам алдаб яшадим. Ҳатто "қиёмат бўйраси"да ҳам ёлғон гапирдим. Орадан бир йил ҳам ўтмай, кўзларимда оғриқ пайдо бўлди. Табибга учрадим. Бироқ доридармон кор қилмади. Икки кўзим кўр бўлиб қолди. Эрим уй-рўзғорга қарай олганим учун уйдан ҳайдаб юборди. Мен бу кўргиликни Худонинг жазоси дея билдим. Шу-шу болаларимга доим бир насиҳатни қайта-қайта такрорлайман: ҳеч қачон ёлғон гапирманглар, ёлгоннинг офати бу дунёда ҳам эгасини бир балога дучор қилади".

Ахтамқул КАРИМ,
Сариусиё

Ошиқки, муроди ком бўлғай,
Ошиқлик анга ҳаром бўлғай.
Алишер Навоий

Холис ниятимнинг ҳосили

Эрталаб танамда кучли оғриқ билан уйғондим. Хўжайимни уйғотиб, бу дард тўлғоқ дарди эканини айтдим ва ўғил туғилса исмини "Муҳаммад" қўйишларини илтимос қилдим. Қуръони каримни навбатдаги хатм қилишимга оз қолган эди. Дарҳол таҳорат олиб, охириги саҳифаларини очдим. Сал муддат ичида Қуръонни хатм қилдим. Сўнг Аллоҳ таолога дуо этиб, хатоларимни кечиришни, имонимни кучли, дардимни эса осон қилишини сўрадим. Шу аснода танамни қаттиқ оғриқ безовта қилди-ю, аммо руҳим хотиржам эди. Қалбим чексиз қувончдан яйрарди. Боиси ўзим ният қилган вақтда Қуръони каримни хатм қилган эдим-да!

Эрталаб соат тўққизларда қишлоқ дўхтири назоратига боришни кўнглимга тугдим. Кўнглим енгил тортиб, уй ишларига шўнғидим. Шу пайт қўшнимни қидириб қишлоқ ҳамшираси уйимизга кириб келди. Менинг аҳволимни кўриб, тез туғуруқхонага боришимни тайинлади. Қайнонам билан йўлга тушдик. Туғуруқхонада мени текшириб, ўша заҳоти туғиш хонасига ўтказишди.

...Чақалоқни ўраб бағримга беришганида кўзларимдан тинимсиз ёшлар қуйиларди. Яратганнинг шафқатига, Унинг гўзал марҳаматига ҳамду санолар айтишдан нарига ўтолмасдим. Улуғ Зотнинг менга берган неъматига қараб кўзим тўймади. Холис ниятимнинг ҳосили бу гўдакни — ўғлим Муҳаммадни динимиз, Пайғамбаримиз Муҳаммад (алайҳиссалом) суннатлари йўлида парваришлашни ич-ичимдан ният қилдим.

Моҳира МАНСУР қизи,
Қизилтепа

ОШИҚНИНГ МУРОДИ

Инсон ёши улғайгани сари ҳар нарсада мукамаллик кўришни истайди. Аммо ўша мукамалликни тополмаса-чи? Бундай ҳолатларда тушкунликка тушиб қолиш ҳеч гапмас. Ҳар бир инсон ўзини ва ўзгани илмига яраша танийди, дейдилар. Кўнглимиз кўзини ақл чароғон этиб турса, атрофга ва ўзимизга зийракроқ назар ташласак, ҳатто оддий кўринган гулбарнинг ҳам нечоғли мукамал яратилганига гувоҳ бўламиз.

Болаликда ҳайрат устувор бўлгани учун ҳар нарсани ташқи кўриниши билан танисак, улғайганимиз сари унинг моҳиятини излай бошлаймиз. Муҳаббат ҳам айнан шундай. Муҳаббат жами туйгулар ичида энг мукамал туйғу. Аммо унинг ташқи безакларига мафтун бўлиш билан чеклансак, асл моҳият очилмай қолаверади.

Дунёда мукамал бўлмаган, қадрсиз бўлган туйғунинг ўзи йўқ. Фақат биз кўпинча туйғуларга хиёнат қиламиз. Кўнглимиздаги туйғуларни гўзал суратда асрай билсак, уларнинг асло ўткинчи эмаслигига амин бўламиз. Ерга уруғ қадалганидан тортиб, то гул униб, очилиб, атрофга хушбўй таратгунича нене ёмғиру дўлларни, аёвсиз эсан шамолларни бошдан кечиради. Қайсидир бири сўлийди,

қурийди, синади. Аммо барчасига чидай билгани бир кун келиб ҳавасга муносиб бўлади.

Муҳаббат бизга ўзимизни таниб олишимиз учун ато этилган илоҳий туйғу. Унга тўғри муносабатда бўлиш инсонни энг юксак чўққиларга олиб чиқади. Одамнинг бошида ташвишлари кўп. Ўша ташвишлар исканжасида у кўп ҳолларда ёшликдаги орзу-ўйларидан узоқлашиб боради. Бу ҳолат инсоннинг атрофмуҳитга муносабатини ҳам ўзгартириб юборади. Лекин ҳар бир одам аввало ўзига ўзи тарбиячи бўлиши, жисмини тарбия этгани каби, кўнглини ҳам парвариш қила олиши керак. Ёш улғайгани сари ҳаёт мўъжизаларини англаб, илғаборган киши, муҳаббат, унга ишонч аслида кимнингдир васлига етиш билан чекланмаслигини яхши билди. Муҳаббатнинг мақсади чегаралансагина ўз қадрини йўқотади. Бу туйғуга ишонч ўзгаларнинг сизга бўлган муносабати билан ҳам боғлиқ бўлиб қолмаслиги лозим.

Хуллас, муҳаббат кўнгли уфқларимиз кенгайиши, маънан юксалишимиз учун хизмат қилувчи асл неъматлардандир.

Умида АБДУҒАФФОР

Беш минг даниялик Исломга кирди

Дания Ислом марказлари ва мусулмон воизлари маълумотига кўра, ўтган йили мамлакат фуқароларидан беш минг киши Исломга кирди. Данияда ҳозир 180 минг мусулмон истиқомат қилади ва улар жами аҳолининг уч фоизини ташкил этадилар. Мамлакат парламентида мусулмонлар жамоасининг уч нафар вакили бор.

Дания Ислом марказлари ва мусулмон воизлари маълумотига кўра, ўтган йили мамлакат фуқароларидан беш минг киши Исломга кирди. Данияда ҳозир 180 минг мусулмон истиқомат қилади ва улар жами аҳолининг уч фоизини ташкил этадилар. Мамлакат парламентида мусулмонлар жамоасининг уч нафар вакили бор.

Интерфакс

Амр Холид ҳаж ҳақида кўрсатув тайёрлади

Ма ш ҳ у р Ислом воизи Амр Холид ҳажга бағишланган томоша кўрсатуви (риалитишоу) тайёрлади. Мусулмонлар беш кеча-кундуз давомида йўлдош телеканалли орқали ҳаж ибодати арконларининг адо этилишини кузатиш имконига эга бўлишди.

Бундай томоша телевиденияда илк бор пайдо бўлди ва кейинги пайтларда бир қатор араб мамлакатларида намоийиш этилаётган

ҳамда мусулмон уламолари томонидан қораланаётган "Юлдузлар Академияси" каби кўрсатувларнинг зиддига ишлади. Профессор Ашроф Жалол айтишича, янги томоша миллиёнлаб мусулмонлар учун жуда ибратли бўлди, улар ҳаж ибодатини қандай тўғри адо этишни ўз кўзлари билан кўришга муваффақ бўлишди.

"Сизнинг куч-ғайратингиз зўравонликка, гиёҳванд тарёқлар истеъмолига, шунга ўхшаш ношарый ишларга сарфланиши мумкин, мен уни бошқа мақсадларда ишлатишингизни истар эдим", деб ёзади Амр Холид ўз сайтида.

Бутунжаҳон Соғлиқни сақлаш ташкилоти Амр Холидни чекишга қарши теледастурлари учун махсус мукофот билан тақдирлади.

Islam Online

Жанубий Африка мусулмонлари вазифаси

Жанубий Африкадаги Си Пойнт шаҳри ҳокимининг муовини Гава Самуэле "Ислом ва аёллар: кеча, бугун ва эртага" мавзуидаги конференцияда сўзлаб, дунё мусулмон аёллари зўравонликка чек қўйиш учун ўз овозлари эшитилишига эришишлари керак, деди. У таъкидлашicha, "Мазкур конференцияда энг му-

ҳим масалалар кўрилмоқда. Аёллар Ислонда эркакларга нисбатан куйи табақа ҳисобланмайди. Улар ўз қадр-қимматларини билишади ва жамиятда муносиб ўринларини эгаллашлари лозим".

Ислон даъвати халқаро жамияти вакили шайх Нури ал Изза: "Бирорта жамият аёллар иштирокисиз кучли бўлолмайди. Аёл жамият онасидир", дея таъкидлади.

Iol.Co.Za

Қуръони карим маънолари арман тилида

2006 йилнинг 21 мартидан Қуръони каримнинг армани тилидаги маъно таржимасини тўлиқ нашр этиш режалаштириляпти, дея хабар қилади "Армен-пресс". Таржимон Эдуард Ахвердян айтишича,

ушбу китоб Қуръони каримнинг форсча маъно таржимасидан армани тилига ўгирилган.

Китоб Арманистондаги Эрон элчихонаси маданият маркази билан ҳамкорликда чоп этилади. Қуръони карим охириги марта 1912 йили арман тилига тўлиқ таржима қилинган эди.

DauAz

"Соғлом бўлиш сирлари"

Татаристон пойтахти Қозон шаҳрида Ислон табобати бўйича мутахассис Самония Шарипованинг "Соғлом бўлиш сирлари" номли китоби босмадан чиқди. Ушбу китоб шаръий асосда саратон касалликларини даволаш ва уларнинг олдини олиш мавзуйига бағишланган.

Муаллифнинг фикрича, Аллоҳга имон келтирган, ибодатли кишилар касалликка камроқ чалинишади. Шунингдек, улар хасталикларга чидамли ҳам бўлишади. "Касалликлар, шу жумладан, саратон ҳам аксари

ҳолларда Аллоҳнинг амрларини бажармаслик, Унинг раҳматидан ноумид бўлишдан келиб чиқади", деди олима Ислон-Инфо мухбирлари билан суҳбатида.

"Соғлом бўлиш сирлари" Самония Шарипованинг исломий табобат асосларига бағишланган олтинчи китобидир. Бунгача унинг "Даволашда муҳим ва бетакрор" (1992), "Ибн Сино ва халқ табобати" (1994), "Инсон, саломатлик, Ислон" (1995), "Саломатлик сирлари" (1996), "Табобат ошхонаси" (1995) номли китоблари чоп этилган эди.

www.islam.ru

Аянчли оқибат

"АиФ" мухбири Дмитрий Писаренко ёзади: "Русияда балоғатга етмаган қизлар орасида бола олдириш (аборт)нинг ғоятда

кўплиги улар оилавий ҳаётга тайёрланмай улгаётганининг аянчли оқибатидир. Ўтган йили ўн беш ёшга етмаган 14 масковлик қиз боласини олдириди. Ўн беш-ўн тўққиз ёшдагилардан эса 3180 нафари ҳомиласини олдириб ташлаган. Бу барча ҳомиладор ёшларнинг 40 фоизи демакдир.

2004 йили ўн беш ёшга етмаган оналардан 85та бола туғилди. Улардан фақат олти нафаригина никоҳли оилада туғилган. 51 нафари отаси кимлигини ҳеч қачон билмайди, сабаби уларнинг насаби тан олинмаган. Бундай ёшдаги қизлардан 5177 нафар она бўлганларининг 55 фоизи ҳали турмуш қурмаган.

Педагогика фанлари номзоди, МДПУ доценти Нина Чичеринанинг фикрича, мактабларда жинсий тарбия дастури роса шов-шув қилинганига қарамай, тамоман лаёқатсизлигини кўрсатди. Чунки унда асосан физиология ҳақида, ҳомиладорликнинг олдини олиш йўллари хусусидагина сўз боради, холос. Болаларда жинсий майл уйғотишни эмас, балки оила қуриб, соғлом бола кўриш истагини тарбиялаш лозим.

"АиФ", 2006 йил 2-сон,

Элмурод домла Холмурод ўғли Очилов бор-йўғи қирқ тўрт йил умр кўрди. Ақлини таниганидан то сўнги куни, сўнги нафасигача илм ўрганди, илм ўргатди. Табаррук устозларнинг илм зиёсидан баҳраманд бўлди, кўнги кўзи очилди. 1990 йили "Хожа Бухорий" номидаги Китоб туман жомеъ масжидига имом-хатиб бўлди. 1992 йилнинг 2 сентябрида Китоб шаҳрида "Хожа Бухорий" Ислом ўрта-махсус билим юрти ташкил этилиб, мудир этиб тайинланди. Ўшанда эски бир оғборда сабоқлар бошланган бўлса, ўтган ўн уч йил давомида икки қаватли янги ўқув биноси қурилди, мингга яқин талаба билим юртини битириб чиқишди.

Элмурод домла кўп шогирд тарбиялаганига қарамай, ўзи ҳам илм олишдан асло тўхтамади. 1998 йилда Имом Бухорий номидаги Тошкент Ислом олий маҳадини битирди. Ўзбекистон Миллий университети тарих факултети бешинчи босқичида сиртдан ўқиётган эди...

Хасталик уни бот-бот безовта қилган бўлса-да, даволанишга вақт-имкон топмади. Раҳматли Элмурод домла ҳаётининг сўнги куни ҳам мадрасада очиқ дарслар ўтказган эди...

ЎРНАК БИР ИНСОН ЎТДИ

Жалолиддин НУРИДДИНОВ, Ўзбекистон муслмонлари идораси таълим бўлими мудури:

— Элмурод домла доимо ҳалол иш олиб борарди. Куръон мусобақаси ё спорт беллашувлари бўладими, ҳақиқий номзодни олиб чиқарди. Бирор кишига ён босмас эди. Куюнчалиги ундан ҳам ошиб тушарди. Талабаларнинг яшаш шароитларидан жони ачиб гапирарди. Мадрасага бориб қолсак, юринг ака, деб талабаларнинг аҳволи билан таништирар, ётоқхонамиз йўқ, ижарада туришади, деб қолар, хуллас, гапни ётоқхона қурилишига олиб келарди.

Илмли, тажрибали устозларни ялиниб бўлса ҳам, ишлатарди. Масалан, фалакиёт дарсларини Китоб расадхонасида ишловчи шу соҳа олими Эсон Раҳимов олиб боради.

Бошқа вилоятлардаги илм даргоҳлари иши билан танишиш учун кўпчилик мудирлар ўзи, жуда бўлмаса, ўринбосарини олиб боради. Элмурод домла эса камида икки-уч мударрисни ҳам бошлаб борар, кўрсин дер, бир яхшилик бўлса, ўрганиб, мадрасада татбиқ қилиш пайида бўлар эди.

Абдулҳаким қори МАТҚУЛОВ, "Кўкалдош" мадрасаси мудури:

— Камолотга етиш илм, тақво, хизмат, дуо билан бўлади. Элмурод домла шундай фазилатли инсон эди. Мадрасани тиклаш йиллари дуч келган турли қийинчиликларни улкан сабр билан енгиб ўтганидан хабарим бор. Мадрасада яхши жамоани шакллантирди. "Хожа Бухорий" мадрасаси ҳозир юртимиздаги Ислом ўрта-махсус билим юртлари ичида пешқадамлардан ҳисобланади. Ҳатто, пойтахтда туриб биз қилолмаган ишларни чекка бир туманда амалга оширганига қойил қоласан киши.

Элмурод домла қисқагина умрида асрларга татигулик иш қилиб кетди — қиёматга қадар, иншааллоҳ, садақаи жория бўладиган масжид қурди, мадраса тиклади, қанчадан-қанча етук шогирдлар етиштирди. Ҳисоблаб кўрсам, пой-

тахт жомеъ масжидларининг ўзида йигирмага яқин шогирди имом-хатиб, имом-хатиб ноиби бўлиб ишлаётган экан.

У кишининг вафоти ҳам бизга катта ибрат бўлди. Очиғи, орамизда диний соҳада ишлаб, илми бўлатуриб ҳам дунёга ҳирс қўйиб, ҳамма нарсани унутиб қўйганлар йўқ эмас. Ҳолбуки, Аллоҳ хоҳлаган бандасини хоҳлаган кайфиятда олиб кетавераркан. Эсласам, бўғзимга йиғи келади, ҳеч ўзимни тўхтатолмайман.

Элмурод домла билан охириги марта гаплашганимда: "Ҳаж қилишни соғиндим, яна бир ҳаж қилсам эди..." деб кўнглини очган эди. Бир биродаримиздан ҳажжи бадал қилишни ўтинган эдик, алҳамдулиллаҳ, адо этибди. Илоҳим, Элмурод домланинг ҳажи мабрур, охирагдаги маскани жаннатнинг олий манзилларидан бўлсин.

Маҳмуд ҳожи САЙФИДДИН ўғли, *Китоб шахри, "Ҳожа Бухорий" жомеъ масжидининг имом-хатиби:*

— Элмурод домла билан ўн йил давомида бир эшикдан кириб, у киши мадрасада, мен масжидда ишлаганимиз учун сирдош ҳам бўлиб қолган эдик. Устозимиз вафот қилишларидан саккиз соатлар олдин, бир йиғинда ёнма-ён ўтириб қолдик. Ўшанда айтган охириги гапларини эсласам, кўзимга ёш келади: "Маҳмуджон! Соғлигим яхшимас. Дўхтирлар ҳам менга раҳбарлик иши оғирлик қилишини, асабларим чарчаганини айтишяпти. Лекин ҳали битта орзуйим бор. Талабаларга ётоқхонамиз йўқ. Ҳар жойда яшаб, қийиналишяпти. Мадраса ёнига икки қаватли бир ётоқхона солсам-да, барчани бир жойга йиғсам эди, кейин ишни ҳам бировга топшириб, икки соатгина дарс олиб, ниятимга етганимдан хурсанд бўлиб юрардим..."

Ҳа, Элмурод домламиз ҳамиша талабаларнинг гамини ер эдилар. Аллоҳ таоло охирагда бу фидойилигининг ажр-мукофотини кўпайтириб берсин.

Зоҳиджон қори АЗИМБОЕВ, *"Кўкалдош" мадрасаси мударриси:*

— Элмурод аввало мулла Абдусамеъ домланинг қўлида ўқиган эди. Абдусамеъ домла ўрта ёшдаликларида — 1978 йили Тошкентга келиб, илм таҳсилга қаттиқ берилгани ва элик беш ёшларида ўттиз пора Қуръонни тўла кўтариб, икки йил давомида хатмга ўтганларига ўзим гувоҳман.

Аллоҳ таоло мулла Элмуродни бир чироқ, бир нур қилиб бердики, қисқагина умрида Қашқадарё, Китоб аҳлининг кўкрагини илм-маърифат билан кўтарди, охираат деҳқончилигини тўлатўкис қилиб, ҳаммамизга ўрнак бўлди. Кўплаб устозларнинг қалбидан чуқур ўрин олди. Аллоҳ у

кишини раҳматига олиб, бошлаган яхши ишларини қиёматга қадар давомли айласин.

Бахтиёр МУСТАФОВЕВ, *Шайхонтоҳур туманидаги "Олмазор" жомеъ масжиди имом-хатиби:*

— Мен Элмурод домланинг биринчи шогирдлариданман. 1990 йилдан у кишининг қўлида таҳсил олишни бошлаганман. Домла доимо илм олишдан ниятинг Аллоҳнинг ризолиги, кўз очган диёринг ободлиги, инсонларнинг маърифат топиши бўлсин, деб насиҳат қилардилар. Ният холис бўлса, бошқа нарсаларни Аллоҳ ўзи бераверади, дердилар. Бу насиҳатлар шунчаки гаплар эмаслигини ҳаёт кўрсатди.

Мисрдан қайтган кунларим устоз билан учрашиб қолдим. Шунда у киши: "Бахтиёр, неча йиллар илм йўлида машаққат чекдинг, бундан кейин ҳам, қаттиқ нон еб кунинг ўтса ҳам, ҳамиша дин ва маърифат хизматида бўл", деб қайта-қайта таъкидладилар.

Оила қургач, бошқа касбларнинг ҳам бошини тутиб кўрдим. Бироқ қанчалик елиб-югурмай, ишларим ривож олмади. Энди билсам, ўшанда устозимнинг насиҳатига яхши эътибор қилмаган эканман...

Нўмон МҶМИНОВ, *"Кўкалдош" мадрасаси мударриси:*

— Устоз жуда тартибли, вақтнинг қадрига етадиган инсон эдилар. Биз талабаларга: "Бу кунларни ғанимат билинглари, укалари, неъматнинг қадри ўтганидан кейин билинади", дея имкон борида чуқур билим олишни тайинлар эканлар, ўзи қанчалар қийналиб илм олганларини юракдан ҳикоя қилиб берар, қалбимизда илмга иштиёқни, ихлосни ёлқинлатар эдилар.

Нажмиддин ҲАСАНОВ, *Тошкентдаги "Юнусобод" жомеъ масжидининг имом-хатиби:*

— Марҳум домламининг хулқлари қуръоний нур билан зийнатланган эди. Айниқса, бир фазилатларини эсламай ўтолмайман. Қайси ҳолатда бўлишларидан қатъи назар, ҳатто бошларига мусибат тушиб турганида ҳам бошқалар билан учрашган-кўришган чоғлари очиқ чеҳра, ёруғ бир юз билан муомала қилардилар. Бу ҳол, албатта, Пайғамбаримизнинг (у зотга Аллоҳнинг саломини бўлсин) муборак суннатлари.

Домла доим биз шогирдларига: "Э фалончи, фақр бўлинг, нафснинг қулига айланманг, ким билан гаплашсангиз ҳам, бой бўладими ёки камбағал, табассум билан муомала қилинг", деб айттардилар.

Вафо ФАЙЗУЛЛОҲ
ёзиб олди.

МАКЕДОНИЯ РЕСПУБЛИКАСИ

Македония Республикаси 1991 йили собиқ Югославия Федератив Социалистик Республикасининг бир неча давлатларга бўлиниб кетиши оқибатида пайдо бўлди. У жаҳондаги ёш мустақил мамлакатлардан ҳисобланса-да, жуда қадим тарихга эга.

Милоддан аввалги бешинчи-иккинчи асрларда бу мамлакат ҳудудида кулдорлик давлати мавжуд эди. Тўртинчи асрда Македония подшоҳи Филипп Иккинчи Фолкид, Фракия, Фассалия, Холкидика ўлкаларини қўшиб олиб, ўз ерларини анча кенгайтирди. Ҳатто ўша даврда Юнонистон ҳам Македонияга қарам эди. Филиппнинг ўғли Александр Македониялик эса Форс, Мовароуннаҳр ўлкаларини ҳам босиб олди ва улкан империяга асос солди. 323 йили у вафот

Майдони: 25.713 кв. км.
Аҳолиси: 2 милён 75 минг киши
Пойтахти: Ўскуп (Скопйе)
шаҳри
Тузуми: республика
Давлат бошлиғи: президент
Йирик шаҳарлари: Тетово, Битола, Куманово
Пул бирлиги: Македония динари

этганидан сўнг бу салтанат парчаланиб кетди ва мамлакатда антигонийлар сулоласи ҳукмронлик қила бошлади. Узоқ давом этган урушларда Македония мағлуб бўлиб, Рим вилоятларидан бирига айланди.

395 йили Рим империяси ҳалокатга учраганидан кейин Македония ерлари Византия қўл остига ўтди. Ўн тўртинчи асрга келиб, бу ўлкани Усмонлилар фатҳ этишди ва йигир-

манчи асрга қадар македонияликлар тинч-омон яшашди, маданиятлари ва ҳазоралари гуллаб-яшнади. Буни мамлакатда барпо этилган ўнлаб мактаб-мадрасалар, шифохона ва кутубхоналар, кўркам ва мухташам масжидлар, карвонсарой ва мусофирхона каби вақф ва хайрия муассасалари ҳам исботлаб турибди. Йигирманчи аср-

нинг иккинчи ярмида мамлакатда ҳукмронлик қилган коммунистик тузум динга қарши кураш баҳонасида ана шу вақф муассасаларини вайрон қилиб, батамом йўқотишга уринган эса-да, Македония миллий ва исломий санъатининг шоҳ асарлари бўлмиш айрим масжид ва мадрасалар биноси ҳозиргача сақланиб қолган.

Йигирманчи аср бошидаги биринчи жаҳон урушидан сўнг Усмонлилар салтанати парчаланиб кетгач, Македония уч давлат – Сербия, Юнонистон (Греция) ва Булгористон томонидан бўлиб олинди. Кейинчалик у серб, хорват ва словенлар қироллиги, 1929 йилдан эса, Югославия таркибига кирди. 1914 йили унинг каттагина қисмини Булгористон босиб олди. 1945 йили у озод этилиб, Югославия Федератив Республикаси таркибига кирди. 1991 йил 17 сентябрда Македония мустақил бўлди.

Мамлакат иқтисоди саноат ва қишлоқ хўжалиги ривожига асосланган. Бу ерда рух, темир рудаси, хром, марганес кабилар қазиб олинади. Бир неча металлургия, кимё, асбобсозлик корхоналари бор. Мамлакатда саноат ускуналари, электр асбоблар, автокузовлар, қишлоқ хўжалик машиналари, қурилиш материаллари, чинни ва қоғоз иш-

лаб чиқарилади. Деҳқонлар буғдой, шоли, пахта, тамаки етиштиришади. Чорвачилик, боғдорчилик, сабзавотчилик ҳам анча ривожланган. Македония асосан Олмония, Сербия ва Черногория, Украина, Греция, Италия, Туркия билан савдо-иқтисодий алоқалар ўрнатган.

Македония кўпмиллатли мамлакатдир. Аҳолининг 66,5 фоизи македонлар, 23 фоизи арнаутлар (албанлар), беш фоздан ошиқроғи турклар, икки фоизи серблар ва лўлилар ҳамда бир ярим фоизи бошқа миллатлардан иборат. Мусулмонлар диндор аҳолининг ўттиз фоизини ташкил этади.

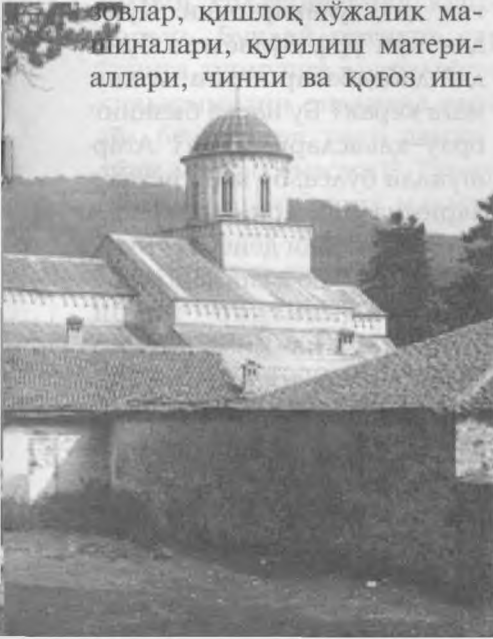
Мамлакат мусулмонларининг диний-эътиқодий ишларига Македония Ислом бирлиги кенгаши раҳбарлик қилади. Мамлакатнинг турли шаҳарларида кенгашнинг ўн учта муфтийлиги фаолият кўрсатмоқда. Македонияда ҳозир беш юзга яқин масжид ишлаб турибди, уларда етти юз нафар имом-хатиб хизмат қилади. Кейинги пайтда йигирма нафар имом-хатиб Туркиядан таҳсил олиб қайтди. Ҳозир Туркиядаги олий ўқув юртларига яна қирқ етти нафар диний мутахассис тайёрланмоқда. Шунингдек, мазкур Кенгаш Македониянинг турли шаҳар-қишлоқларида ташкил этилган юзлаб Куръони каримни ўрганиш мактаблари ва мамлакат пойтахтидаги Ислом ўрта-маҳсус билим юрти фаолиятига раҳбарлик қилади.

Аср бошида Македония худудида содир бўлган қонли тўқнашувлар оқибатида мусулмонлар катта зарар кўришди. Ана шу урушлар туфайли эллик саккизта масжид вайрон бўлди, баъзилари пойде-

воригача бузиб ташланди. Уруш азобларидан қочиб, уйларини тарк этган мусулмон албанлар ватанларига қайтиб, даҳшатли манзаранинг гувоҳи бўлишди. Улар ҳовли-жойларинигина эмас, ҳатто масжид-мадарасаларини ҳам вайрона ҳолда топишди. Ислом бирлиги Кенгаши дунёдаги Ислом мамлакатларига мурожаат қилиб, масжид-мадрасаларни қайта тиклашда, имом-хатиблар тайёрлашда, мусулмонларни диний адабиётлар билан таъминлашда ёрдам кўрсатишга чақирди.

Македония мусулмонлари федерацияси раҳбари шайх Ориф Аминнинг айтишича, ҳозир мамлакат мусулмонлари олдида аҳолининг учдан икки қисмини ташкил этувчи насронийлар жамоаси билан тенг ва тинч-тотув муносабатлар ўрнатиш, янги минг йиллик бошида содир этилган фожиалардан сабоқ чиқариш, Ислом маърифатини кенг ёйиш каби муаммолар турибди. Айниқса, Ўскупда иш бошлаган Ёшлар Ислом маркази фаолиятини мамлакат йигит-қизлари ўртасида Ис-

ломнинг асослари ва тарихи, Қуръони карим, суннатни янада кенг ва ҳаққоний ўргатишга қаратиш лозим.

Македония — Болқон мамлакатлари ўртасида ўзига хос кўприк вазифасини бажараувчи, стратегик ва жуғрофик аҳамиятга эга мамлакат ҳисобланади. Олти юз йиллик Усмонлилар ҳукмронлиги даврида катта исломий анъаналарга эга бўлган македонияликлар бугун нурли келажакни кўзламоқдалар.

Аббос АҲМАД

1. Страны мира. Москва, 2003. стр. 75-77.

2. Михаил Тульский. "Ислам в не исламском мире". www.islam.ru.

3. Turkiye Diyanet Vakfi Haber bulteni, Sayi: 41.

Туғуруқхона эшиги олдига келаётган лимузинларнинг кети узилмайди. "Мерседес" ва бошқа машҳур русумдаги машиналардан тасвирчи, сураткаш, тўй ёки базмга келгандек ясан-тусанни жойига қўйган аёллар, ота бўлмиш ва унинг жўралари қимматбаҳо совғалар, гулдасталар билан тушишади. Туғуруқхона ҳовлисида улар ёш она билан чақалоқни куттишади. Ниҳоят, улар чиқа бошлагач, тасвирчи ва сураткаш туғуруқхона ичига югу-

нимдан кейин арзимабманми?!"; "Мен ҳам эримга лимузин деявериб, яхшигина дакки эшитиб олдим"; "Иккита қиздан кейин ўғил туғиб бераётганим учун ҳам шундай қилдирмасам!.."

Ўзимча пичирлайман: "Аёлларимизга нима бўляпти ўзи?! Қандай орзулар билан яшашяпти? Берилажак фарзандлар хоҳ қиз, хоҳ ўғил бўлсин, ёлғиз Парвардигор изни-иродаси билан бўлишини наҳотки унутишса?.. Наҳот айнаи бу оғир кезларда улар ўз тақдирларини, фарзандлари ҳаётини ўйламас-

ЖАННАТГА

ришади. Заррин матоли йўрғақларга ўралган чақалоқ ҳар турга солиниб, она-бола иккиси тасвирга олинади.

Деразадан бу ҳолатни кутатарканман, "аҳвол шундай давом этса, тўлғоқдан тортиб то туғиш жараёнларигача "эсдалик учун" тасвирга туширтириб қўядиган одатлар чиқмасайди..." деб ўйга толдим.

Расмиятчиликлар тутагач, қарсақлар остида "қаҳрамонлар" чиқиб келишади: кечагина икки дунё ўртасида жон талашган, юзи синиққан онани табриклаш бошланади; ота бўлмишни ҳам жўралари қучоқлашиб, муборакбод этишади.

Бу манзараларни тепадан томоша қилиб турган аёллар ўзаро суҳбатга киришишади: "Мен ҳам лимузинда чиқаман, эрим қаердан бўлса ҳам топиб келади, туғиб берга-

дан, ярим соатлик дабдаба оғушида келажакка разм солишса? Тўлғоқ осон кечиши, фарзанд саодати учун Аллоҳ таолога дуо қилиш ўрнига, бу бачкана ҳолатларни орзулаш... Қалбларимизни шунчалар гафлат босганми?"

Маълум бўлишича, ижарага ёлланаётган лимузин ва мерседеслар учун соатига эллик доллардан икки юз долларгача, ҳатто ундан ҳам ортиқ ҳақ тўланар экан. Кундан-кун урф бўлаётган бундай дабдабалар кимга ва нимага керак? Бу нарса бизнинг орзу-ҳавасларимизми? Агар шундай бўлса, бу каби истакларимиз бизларни нималарга етакламайди дейсиз?! Бундай дабдабаю машмашалардан кимнингдир қалби қувонса, яна кимнингдир кўнгли озор топади-ку. Туғуруқхонада бир қанча аёллар фарзанд умидида йиллаб

даволаниб ётишади. Барчасининг кўнгли ярим, дили маҳзун. Улар фарзандларини кўз-кўз қилиб, данғир-дунғур билан кетаётган аёлларга қараб ўкинмайди, йиғламайди, эзилмайди дейсизми?! Ўзим бир қанчасининг ёстиққа юзини босиб йиғаганига гувоҳ бўлдим. Алам зўридан дод солиб: "Мендан барча дунёни ол, Раббим, фақат, мени тирноққа зор қилма!" дея нола чекаётганлари қанча.

Ҳамма нарсанинг меъёри бор. Аммо кўпчилик бу дабдабаларни "янги меҳмоннинг ҳурмати" деб изоҳлашади. Ҳурмат бошқача бўлса, яъни, бир неча кунлик, ҳатто ойлик фойдали ишлар билан бўлса, яхши эмасми?! Жумладан, сизу бизга қувонч ҳада этган она-болага яхши парвариш, яхши дам олиш, яхши

рининг тақдирини миридан сиригача билишади. Уларга тақлид қилишади. Аммо оддийгина ахлоқ-одобдан маҳрум, рўзғор сирларини билишмайди. Дунё матоҳларига берилиб кетганимиздан қалб тарбиясини унутганмиз. Жисмимизни, кўзларимизни "тўйдириниш" учун тиним билмаймиз, руҳиятимиз қашшоқлашиб бораётгани билан ишимиз йўқ. Зийнатсиз қалбда ўткинчи дунёнинг маънисиз орзу-ҳаваслари урчийди. Бу ҳол жамиятга ҳам таъсир кўрсатади. Аёлларимизнинг: "У қилганида, мен қилолмайманми?"; "Ундан нима кам?"; "У қилди-ю, биз қилмасак, қизимизнинг кўнгли ўксийди, қайнона-қайнотаси олдида юзимиз шувут бўлсинми?"; "Биринчи неварамиз учун қилсак қилибмиз-

ЛИМУЗИНДА

КИРИЛМАЙДИ

емаклар бериш, яхши кийим ва совғалар қилиш. Бу ҳурмат эмасми? Меъёрини билмасак, ўша бир кунлик дабдабага кетган пул, иншааллоҳ, бир йилга етади.

Анчайин урфга айланиб улгурган бу каби салбий ҳолатлар учун кўпроқ аёлларимиз масъул. Бундай ортиқча сарф-харажатлар ўрнига турмушга узатилаётган ёхуд узатган қизларимизни оналикка тайёрлаш, саришта аёл бўлишлари учун замин ҳозирлашимиз айти муддао эмасми?! Турмушга узатилаётган қизларимизнинг маънавий тарбиясини пухта қилсак, олдимизда турган бир қанча муаммоларга ечим топиларди.

Қанча-қанча вақтимизни беҳуда ишларга сарфлаганимиз боис энг зарур ишларимизга ҳам вақт тополмай қоламиз. Қизларимиз ҳозирги кун санъаткорлари ҳаётини, либослар модасини, телесериаллар қахрамонла-

да!" қабилидаги "оқловлари" эрларни тобора кўпроқ пул топишга мажбур қилади. Бу мажбуриятлар остида минг қийинчиликлар билан пул топиб, аёлларимиз, қизларимиз "интиқиб кутган" кунга "лимузин"у "мерс"ларни муҳайё қилишади. Бундай истакларимиз вақт ўтиб ўз-ўзидан урфга, урф эса залолатга айланади. Гуноҳга ботиради. Кичик-кичик гуноҳларимиз улкан гуноҳларга сабаб бўлишини унутиб қўямиз.

Азиз, муҳтарама аёлларимиз, бир нарса эсимизда турсин: безатилган "лимузин"у "мерс"лар ҳеч биримизни жаннатга олиб киролмайди, аксинча чиройли амаллар, савоб ишлар эвазигагина у ерга кира оламиз.

Ноила ХОЛМУҲАММАД

"МУЖТАҲИД" БОЛАЛАР

ЁКИ БОЛАЛИК ҲАЙОТИ ВА ФИҚҲИЙ МАСАЛАЛАР

Ўтган асрнинг элгинчи йиллари охири, олтинчи йиллари боши. Болалигим кечган паллалар. Кунлар узундан-узун, умр чексиздан-чексиз бўлиб туюлган, "Қачон катта бўламан-у?.." деб ўзимча ўқиниб юрган кезларим. Бирпасда катта бўлиб қолиб, лип этиб ўтиб кетган ўша қисқагина болалик дамларимни кейин умр бўйи эслаб-қўмсаб юришим у пайтлар ҳали хаёлимга ҳам келмаган. Катталар доим катта, болалар доим бола бўлиб қоладигандай эди у кезлардаги мурғак тасаввуримда...

Биринчи хотира

Илк фиқҳий изланиш

Фиқҳ билан илк "шуғуллана" бошлаганимда ҳатто неча ёшда эканимни эсламайдиган даражада ёш эдим. Намоз ракатлар ва саждалардан иборат эканини билмасдим, битта намоз неча ракат бўлишини ҳам фарқламасдим ҳарҳолда. Лекин дадамнинг (Аллоҳ раҳмат қилсин) намозларини кўп кузатардим. Ҳозир нима қиладилар экан, деб тусмоллаб ўтирардим. Масалан, саждага бордилар, дейлик: ун-

дан бош кўтаргач, яна қайтиб саждага борадиларми ёки ўтирадиларми ёки биратўла туриб кетадиларми? Шунини аниқлашга ҳаракат қилардим. Бунда ўзимча бир усул ҳам топган эдим. Намозда ўтиришда ўнг оёқ хиёл букилган бармоқлар устида тик туриши, чап оёқ эса, бармоқ учларини ўнг оёқ томонга йўналтириб ётқизиши маълум. Саждага борилганида иккала оёқ ҳам бармоқ учларида тик туради. Шу пайт синчиклайман: саждадан бош кўтараётганларида чап оёқлари қатъий тик

турибдими ёки ётқизиляптими? Агар тик турган бўлса, демак, ҳозир саждадан кейин тикка турадилар. Бордию ётқизиладан бошланса, демак, ўтирадилар. Ҳаракатлари мен кутганимдай чиқиб қолса, ичимдан бир қувониб қўядим. Аммо, ўтирадилар десам, бу ўтириш икки сажда орасидаги ўтириш бўладими ёки иккинчи саждадан кейинги ўтиришми — буни сини билолмасдим. Буни ёшим сал катталашиб, намоздаги ракатлар ва саждалар сонини била бошлаганимда фарқлайдиган бўлдим.

Бугун орқамиздан қолаётганларимиз бизнинг ҳам намозларимизни кузатишганмикан? Ажабо, нималарни ўйлашган бўлса? Ҳарҳолда, фикрвий изланишлар тўхтаб қолмас?...

Ҳартугул, тўхтаб қолмабди. Яқинда битта жажжи болачанинг: "Дадажон, намоз ўқиётганимизда акам бармоқларини қисирлатдилар, намозлари бузилади-а?" дегани ва унга жавобан акаси: "Ўзинг-чи, ўзинг? Ўзинг ҳам ҳар намозда аланг-жаланг қилиб турасан-ку?!" деганини эшитиб қолдим-у: "Аллоҳга шукр, масала илми давом этаркан", деб қўйдим.

Иккинчи хотира Аликсиз саломлар

Биз қишлоқ болалари уйқудан жуда эрта уйғонар эдик. У пайтлар деярли ҳар бир ота-она боласига, эрта туриш хосиятли, деб ўғит берарди. "Саҳарда одамга ризқ улашилади, бу паллани уйқуда ўтказиб юборсанг, насибадан қуруқ қоласан", демаган ота-она йўқ ҳисоби эди. "Умринг баракали бўлишини истасанг, эрта тур", каби ҳикматларни ҳам кўп бора эшитганмиз.

У пайтлар катталар (баъзилари) намозга туришар, биз болалар эса, то нонуштагача ҳам далага бориб, мол-қолга ўт териб ё қўй-молларимизни яқин марзаларда бир айлантириб келар эдик. Шундай пайтлари кўрганим баъзи ишлар менга сирли туюларди.

Тонгнинг гира-шира қоронғуси. Қишлоқнинг сокин кўчасидан битта-иккита кекса одам ўтиб қолади. Яқин келмагунича таниш қийин. Аммо биз танисак-танимасак ўзимиздан каттага салом беришга ўргатилганмиз. "Ассалому алайкум", деймиз. Алик йўқ. Индамай йўлида кетаверади. Ҳафсала қилгани бошини кўтариб бир қараб қўяди, лекин барибир алик олмайди. Кундузи-ку, шу одамлар алик ҳам олар, бунинг устига: "Баракалла!"; "Ҳа, отангга раҳмат!"; "Умрингдан бара-

ка топ, болам!" каби сўзлар билан алқаб ҳам қўяр эди. Ё қоронғуда салом бермаслик керак эканми?

Бир куни шу масалани уйда сўрадим. Аллоҳ раҳмат қилсин, аям: "Катталарнинг ташвиши кўп бўлади, эшитмай қолар. Қўявер, улар алик олмаса, фаришталар алик олишади", деганлари эсимда. Аллоҳ раҳмат қилсин дадам: "Мачитга намозга бораётган бўлишса керак", деб қўйдилар. Мачитга бораётган одам саломга нима учун алик олмаслиги керак — барибир менга қоронғу бўлиб қолаверди. Орадан йиллар ўтиб, Аллоҳнинг инояти билан намозга кириб, устоздан таълим ола бошлаган илк кезларим шу ҳодисалар ёдимга келди. Эскиларнинг кўп ишлари тушунарсиз, деган маънода кулиб гапириб бердим. Лекин, мана бугун, Аллоҳга шукр, у ҳолатлар жуда унақа "тушунарсиз ишлар" бўлмаганини, аксинча, бомдоднинг суннатини уйида ўқиб, фарзига мачитга бораётганлар икки намоз орасида ҳам ибодат ҳолатини сақлашга ҳаракат қилишганини англаб етдим ва бу нарса менга ёқиб қолди.

Бугун мен ўшанда саломимга алик олмаган, кимликларини эслаб ҳам қолмаганим у ҳамқишлоқларимни қирқ-қирқ беш йиллар берисидан туриб суйиб кетаман ва ортларидан чексиз-чегарасиз раҳматлар тилаб, Аллоҳга дуолар қиламан.

Учинчи хотира

Чикилдак ўйин ва бўлғуси қорилар

Эски мачитимиз қишлоқнинг ичида, подажойдан тепага қараб чиқиб кетган бир арава сиққулик торкўчанинг ўрталарида эди. Эсимни таниганимдан бери у ташландиқ ҳолда ётарди: деворлари нураган, томлари ювилиб, баъзи жойлари ўпирилиб тушган, айвон саҳни ҳам кўп йиллардан бери одам оёғини искамаганидан ўтлар ўсиб, чумолиуялар босиб, ҳатто кўчиб-кўпчиб кетган. Лекин қишлоғимиз ҳовузи шу мачит ҳовлисида бўлгани учун биз болалар ҳар куни сувга келиб турар эдик. Кичкина эшикчаси бўларди. Қирган заҳоти девор ёқалаб чапга юрсангиз, тўрт-беш зинали бир саҳнчага чиқиларди. Саҳнча девор баландлиги билан тенг эди. Биз унинг нималигини билмасдик, ҳар гал сувга борганимизда зиналардан чиқиб-тушиб, тепа майдончасидан у ёқбу ёққа қараб, пича ўйнаб қопкетардик.

Кейинчалик билсам, бу жой мачитимизнинг мезанаси экан...

Шу ташландиқ мачитнинг ҳовлиси биз болаларнинг ўйин майдонимиз эди. Гоҳ чикилдак ўйнаймиз, гоҳ сурги ёки бошқа ўйинлар. Чикилдак ўйини ҳар ерда ҳар хил номланаркан, бизнинг теварак-қишлоқларда шундай аталади. Катталарнинг қаричида икки қаричча келадиган даста билан бир қаричча келадиган болачаси бўларди. Шу иккаласи билан ҳар хил ўйинлар ўйналар эди.

Хуллас, шу ўйинда ютқазганнинг жаримаси зувиллаш ёки ютганни ортмоқлаб югуриш эди. Яъни, паққадан туриб чикилдак отилади, ютқазган бола ўша жойгача бир нафасда зувиллаб (зув-в-в-в-в... деган товуш чиқариб) бориб, чикилдакни олиб, яна зувиллаб паққача қайтиши керак. Қолганлар унинг зувиллашига қулоқ солиб, ёнида чопқиллаб бориб келишарди. Агар ўртада нафас олиб қўйса, зувиллашини бошқатдан бошларди. То жарима масофасини бир нафасда югуриб босиб ўтгунича шу ҳол давом этарди.

Яна, ўтирган жойимизда чуқур бир нафас олиб, узоқ вақт чиқармай тура олиш мусобақамиз ҳам бор эди.

Бу ўйинлар, энди ўйлаб қарасам, болаларнинг ўпкасини кенгайтирар, бир олинган нафасни узоқ муддатга етказиш машқи бўлар экан. Қуръон ўқиш, ёдлаш ва тиловат қилиш учун эса, бу нарса жуда керак. Чунки Қуръонни ёқимли овоз ҳамда тажвид билан ўқиш устига яна нафаси ҳам узоққа етса, оятлар ўртасида тўхтаб қолмайди, узун оятлар тиловатида қийналмайди. Демак, зувиллатиш ўйинда жарима бўлгани билан келажакда яхши қори бўлиб етишишда асқотадиган чиройли машқ экан. Яъни, у пайтлари болаларнинг кўп ўйинлари маъносиз-мақсадсиз бўлмаган.

Тўртинчи хотира

Қўлингиз орқангизга етадими?

Яна битта ўйин. Тўғрироғи, бундай қараганда, уни ўйин деб ҳам бўлмасди. Чунки ҳар қандай ўйиннинг моддий мукофоти ё жаримаси бўлади, бунда унақа нарса йўқ. Мукофоти — мақтов, олқиш, жазоси — изза қилиш, холос.

Кўчамизда биздан беш-олти ёш катта бирорта ўсмир дарров уч-тўрттаминини тўпларди-да, "Ким қўлини орқадан юбориб елкасини қашлай олади? Ютганга — бир танга!" деб қоларди. Ёки бир қўлни пастдан юқорига, ик-

кинчисини тепадан пастга юбориб, иккаласини орқадан тишлатишимиз ё "қулф" қилишимиз талаб этиларди. Биз роса тиришардик. Ютсак-ку, танга тегмаса ҳам, биз хурсанд, борди-ю, ютқазсак, изза бўлишдан номус қилардик. Ўн-ўн беш дақиқа бизларни бу ўйин билан банд қилиб туриб, ҳеч қайсимиз талабга жавоб беролмасак керак ё "устоз"нинг иши чиқиб қолармиди, бирдан: "Бўлмади! Бор ҳамманг, эртагача машқ қип ке!" деб жавоб бериб юборарди. Баъзан ичимиздан битта-иккитамизни изза қилиб қоларди: "Қанақа мусулмонсан, қўлинг курагингга етмаса?! Отанга айтиб бераман сени!" деб пўписа қиларди. Қўлларимиз орқадан бир-бирига етмаганидан ҳам кўра, мусулмон бўлмай қолиш биз учун уятли эди. Шу боис бошқа пайтлар ҳам бу "машқ"ни доим такрорлаб юрардик.

Бу "ўйин"нинг бир ҳикматини сал ўтмай, ҳаммомларга ўзимиз мустақил борадиган бўлганимизда билдик: қўл орқага бемалол етса, елка, курак атрофларини ҳам ишқалаб ювса бўларкан. Лекин асосий ҳикмати яна ҳам кейинроқ — йигит етилиб, бирин-кетин уйлана бошлаганимизда очилди. Эр-хотинлик муносабатидан кейин албатта ювинилади, ювинганда ҳам, баданда игнанинг учича бўлсин сув тегмаган жойи қолмаслиги шарт, акс ҳолда, ювинганга ўтмайди. Яъни, ювиниш (ғусл) том бўлиши учун баданнинг ҳамма ерига сув етиши керак экан. Шунда, ҳам шариятимизнинг бу нозик ҳукми бажарилади, ҳам кўнгил хотиржам ва сокин бўлади. Аллоҳ-Аллоҳ, бизнинг оддийгина болалик ўйинимиз тагида шунанга катта фикҳий масала ётибди-я!..

Биз кичкинтойларни уйда-кўчада, ўйинда-тўйда бекор қўймай, келажакда жажжи мусулмонлар ўлароқ тарбиялаб етказиб боришга ҳаракат қилган у кўча устозларимиздан Аллоҳ рози бўлсин!

Бешинчи хотира

Энг катта фикҳий масала

Биз болачалар ўртасида энг катта фикҳий масала кўчадаги оқар ё кўлмак сувнинг ҳалол-ҳаромлигини аниқлаш эди.

Бу ишга ҳазилакам илм керак бўлмасди! Чунки бу масалада тортишув чиқиб қолса, қаттиқ кечарди, шунга яраша катта "ижтиҳод" талаб қилинарди. Албатта, ичимизда зўрроқ "мухтаҳид" ҳаммиша ҳам топиларди. Хуллас, гап бундай.

Биласизлар, бола зоти тез чанқайди. Ўт те-рибми, мол-ҳол боқибми ё шунчаки ўйнаб-ми, дала-жарларда юрганимизда олдимиздан чиққан сувдан ичмай ўтмасдик. Оқин бўлса-ку, иши осон, шартта ариқча қирғоғига кўндалангига узала ётамиз-да, симираверамиз. Бордию сув оқмаётган бўлса, ариқчанинг чуқурроқ ерида туриб қолган ё кўчага тошганида пайдо бўлган кўлмак сувлардан ичишимизга тўғри келарди. Лекин, Аллоҳга шукр, дуч келган кўлмақдан ичиб кетавермасдик, энг олдин унинг ҳалол ё ҳаромлигини аниқлаб олардик. Орамизда жуда чанқаб кетган биронтамиз шоша-пиша ичмоқчи бўлса, дарров бошқа битта-миз уни тўхтатардик: "Ҳаром бўлса-чи?!" дердик. "Ҳаром" сўзини эшитиши билан, ҳалиги шошқалоқ минг чанқаган бўлса ҳам, ўзини тиярди.

Ҳалол-ҳаромни аниқлашнинг йўли эса, биз "мужтахид" болалар усулига кўра, сувга тупуриб кўриш эди. Тупук тушган заҳоти сув юзасида ёйилиб кетса, демак, ҳалол, ғуж бўлиб тўпланиб қолса, ҳаром. Бунда ўртамизда ихтилоф йўқ, ҳамма бола шунга иттифоқ қилган, яъни, ижмо бор. Энг қийини тупук секин ёйилганида ёки тарқалиб эмас, бўлакчаларга бўлиниб ёйилганидаги ҳолатга ҳукм бериш эди.

"Йўқ, бўлмади, ҳаром!" деб хулоса чиқарарди баъзиларимиз.

"Йўқ, ҳалол! — деб бошқаларимиз ўзларининг далилларини илгари суришарди: — Мана, қаранглар, секин бўлсаям, ёйиляпти-ку!"

Ҳаром деб ҳукм чиқарганлар тупукнинг ҳолатини синчковлик билан ўрганишарди ва: "Ёйилгани билан, биринчидан, жуда секин ёйилди, иккинчидан, тўла ёйилиб кетмади", деб тушунтиришарди.

Тортишув жуда кучайиб кетса, "Сенинг тупуригинг шилқим тупурик экан, бошқа-

си тупурсин!" деган талаблар ҳам чиқиб қоларди. Шунда бошқамиз тупуриб кўрардик.

Ҳол ўша-ўша бўлса, тортишувга чек қўйиш учун ичимиздан билимдонроғимизни танлардик-да, "Сен нима десанг шу бўлади!" деб унга байъат қилардик.

Бу "олим"имиз жиддий тайёргарлик кўриб, оғзида тупук тўплаб, ҳамманинг кузатуви остида кўлмакнинг ўртасига тупурадди. "Ҳаром" деб ҳукм қилса-ку, гап йўқ, мажбур ичмасдан кетаверардик. "Ҳалол" деса, чанқаганроғимиз ётволиб ичардик, "тақводор"роғимиз шунда ҳам ичмасдик. Сўнг то уй-уйимизга тарқалганимизча "Ҳалол эди" - "Йўқ, ҳаром эди", деб тортишиб борардик. Йўлимизда бирорта ўзимиздан каттароқ бола ё одам учраса, баъзан ундан қозилик қилишни сўрардик. "Ҳа, шумтакалар, сенларга ҳалол", деб кулиб қўярди у. Шу билан гўё баҳсимизга нуқта қўйиларди.

Бугун мен қирқ-қирқ беш йиллар берисидан туриб, у кунларимни эслар эканман, ҳалол-ҳаром ўлчовларини қулоқларимизга қуйган ота-оналаримизни, ҳаромидан қочиб ҳалолини истаган у ҳушёр болалигимизни, ҳалол-ҳаром масаласига катта мужтахидлар-

часига аҳамият берган у содда ўртоқларимни соғинаман, кўмсайман. Бугунимизга қиёслайман, ўксинаман, армонларга кўмиламан.

Лекин... тушкунликка тушмайман.

Оёғида туролмайдиган битта мастни кўриб бурнини жийирган бола бирдан кўзимни қувонтиради. Қассобдан гўштнинг сўйилиш тартибини сўраган харидорни кўрсам, ўша ўртоқларимдан бирининг боласига ўхшагаман. "Мен бу ишни тўғри қиляпманми? Умуман, тўғри яшайпманми?" деб савол сўраётган ҳар қандай ёш йигит-қиз тунд юракларга ёруғлик киритади. Аллоҳга шукр, дейман, Аллоҳимга шукр.

Садриддин Салим БУХОРИЙ

Ҳар онинг бахтларга тўлади

Ҳар онинг бахтларга тўлади,
 Фамларинг, аё дўст, ўлади,
 Нафасинг муборак бўлади
 Дилингдан ҳасадни йўқотсанг!

Қабулдир этажак тоатинг,
 Беҳуда ўтмагай соатинг,
 Гуноҳдан букилмас қоматинг
 Дилингдан ҳасадни йўқотсанг.

Юракда қолмагай ҳеч армон,
 Сени тарк айламас нур-имон,
 Жаннатга кирурсан бегумон
 Дилингдан ҳасадни йўқотсанг.

Ўликлар шукр этолмас,
 Ўликлар зикр этолмас.
 Этолмагай ибодат,
 Ўликлар фикр этолмас.

Сенда йўқ руку, сужуд,
 Умринг бўлмоқда нобуд.
 Зикринг йўқ, шукринг йўқдир,
 Сен ҳам ўликми ёхуд?

Учкунлар

1

Пир излама дунёдан —
 дунёда пир жуда кўп.
 Сир излама дунёдан —
 дунёда сир жуда кўп.
 Билки умринг омонат,
 бир Ҳақни изла фақат,
 Кир излама дунёдан —
 дунёда кир жуда кўп.

2

Барча йўллар берк бўлар,
 агар Сен тугун этсанг,
 Кеча бугун бўлади,
 агар Сен бугун этсанг.
 Банда яхши ниятда,
 тартиб-қонун тузади,
 Қонун қонун бўлади,
 агар Сен қонун этсанг!..

3

Ошиқлар дарди кўп, дармони битта,
 Ҳама ошиқларнинг армони битта.
 Ҳама васлинг умиди бирла ёнгай,
 Ошиқлар кўп, вале жонони битта.

4

Кимдир очу кимдир тўқ,
 Замон — камон, замон — ўқ.
 Ҳама даъвога қулдир,
 Пирлар бисёр, мурид йўқ.

5

Балонинг йўқ шарму ибоси,
 Балоликдир ҳар муддаоси.
 Бало келса яйрагин, эй жон!
 "Бало — авлиёнинг либоси!"*

6

Боболарим ёзган китоблар
 Кутаётир юзи сарғайиб.
 Боболарим ёзган китоблар
 Мағрибда ғариб...

7

Ҳар он, ҳар дақиқа, билсанг, хатардир,
 Тириклик ўлимга қараб сафардир.
 Қўшним ўлди, дея бўлма хотиржам,
 Қўшнингнинг ўлими сенга хабардир.

8

Бузилган одамнинг ҳар они бузуқ,
 Орзуйи, ҳаваси, армони бузуқ.

Аё дил! Ҳақ йўлдан чекинма асло,
Бузилган одамнинг қалб-жони бузуқ.

9

Ё Раб! Ўзгага ёлборганим йўқ,
Ё Раб! Ўзгага ҳеч борганим йўқ!
Тараҳҳум айла мен бенавога,
Дуо этмоқдин ҳеч толганим йўқ...

10

Илоҳи, раҳм айла, ки Раҳимсан,
Кариму Раҳмону ҳам Ҳалимсан.
Мен-ку бир бечора, расвои жаҳон,
Сен эй Саттор, айбпўши Қадимсан!

11

Ким пири муршиднинг этагин тутгай
Имон соҳилига соғ-омон етгай.
Дунёдан қўлини ювганидан сўнг
Алдоқчи дунёдан алданмай ўтгай.

12

Аё дўстим, нечун ғаминг бозор бўлди?
Ҳар нафасинг, ҳар бир дамнинг бозор бўлди?
Охиратнинг бозорини унутдингми?
Азаларинг, оҳ, байраминг бозор бўлди...

13

Бахтли одам — тўрт мучаси соғ одам,
Хотири жам, кўнгли мисли боғ одам,
Молу давлат бахт эмас, бахтли одам —
Юрагида имони чароғ одам!

14

Ким ўзини улуғлайдир,
Охир бағрини тиглайдир.
Бу дунёда кўп кулганлар
У дунёда кўп йиғлайдир.

15

Сени излаб эдим ҳар нафас, ҳар дам,
Ҳар бир сўзинг қалбим дардига малҳам.
Яктагинг барини суртаман кўзга!
Сен анқо уруғи — самимий одам!

16

Кибринг бошга бало бўлади бир кун,
Қалбинг бўзлаб яро бўлади бир кун.
Олтин зангламайди балчиқда, лекин
Миснинг юзи қаро бўлади бир кун.

17

Бадбахтликни бахт деб билибман,
Нақ дўзахни тахт деб билибман.
Кечир, Раббим! Гуноҳли дамни —
Саодатли вақт деб билибман.

Сен нени талашасан,
таланган бу дунёда?
Ширин-аччиғи — бари
яланган бу дунёда.
Ҳийлаю найранг билан
дунёни олмоқ бўлдинг,
Алданиб ўтажаксан
алданган бу дунёда.
Умринг ёниб кетмоқда,
ёнмоқда ҳар нафасинг,
Алангага айланган
аланга бу дунёда.
Садриддин, ибрат кўзин
очганлар демоқдадир:
"Сен нени талашасан
таланган бу дунёда?"

Золим зулмига қулдир,
Олим илмига қулдир,
Фақир ҳилмига қулдир,
То сени танимаса!
Подшоҳ қулдир тахтига,
Нокас тузган аҳдига.
Бой қул фоний бахтига,
То Сени танимаса!
Гўзал юз-кўзига қул,
Шоир гап-сўзига қул,
Ҳар ким ўз-ўзига қул
То Сени танимаса!
Умр бир дамлигини,
Дунё бир камлигини,
Билмас одамлигини —
То Сени танимаса!..

* Баъзи авлиёлар сўзи.

ЎҒЛИМНИНГ СЎЗЛАРИ КЎЗИМНИ ОЧДИ...

Яқинда "Рапқон" сиҳаттоҳида дам олиб, даволанишимга тўғри келди. Ёши етмишларга бориб қолган ҳамхонам исмини "Мамитали" (асли "Муҳаммадали" бўлса керак-да) деб ташиштирди.

Хуфтон намозини ўқишга ҳозирланиб, Мамитали акага қарадим. У:

— Ука, ўзингиз имомликка ўтсангиз, — деди.

— Ёшингиз улуг, — деб эътироз билдирдим.

— Хўп деяверинг, сабабини кейин айтаман.

— Ҳа, майли, ҳар ким ўзи... — дедим-да, намозни бошладим.

Шу кеч Мамитали ака намоз ўқимади. Эътибор бермагандек кўрсатдим ўзимни. Уйқуга ҳозирланар эканмиз, Мамитали ака:

— Укажон, чироқни ўчирмай тулинг, гап бор, — деб қолди. Мен қайтиб каравотга ўтирдим. — Ҳали "сабабини кейин айтаман", деган эдим-а. Сиз менга бир кўришдаёқ ёқиб қолдингиз. Тушунсангиз, тушундингиз, тушунмасангиз, эртага ё бошқа хонага ўтаман, ё уйга қайтиб кетаман. Сизниям ёшингиз кичикмас, анчагина иш кўрганга ўхшайсиз. Эҳтимол, ёрдамингиз тегиб қолар, — деб сўзини давом эттирди Мамитали ака. — Менинг ёшлик даврим совет тузуми гуркираган паллага тўғри келди. Ўттиз беш йил муттасил бир корхонада экспедитор бўлиб ишлабман. Собиқ СССРнинг мен кўрмаган шаҳри қолмаган десам, ишонаверинг. Кўпроқ Россиядан ёғоч-тахта олиб, вагонларда жўнатардим. Ҳафталаб бегона жойларда қолиб кетишимга тўғри келарди. Аммо ишим битмагунича қўймасдим, мусофир бўлсам-да ту-

рар-жойдан қийналмас эдим. Негаки у совуқ юртларнинг ўзим кўп борадиган уч-тўрт шахрида ёлғиз яшовчи аёлларни топиб олган эдим, уларникида бемалол яшайверардим. Пул ва ароқ билан ишларим силлиққина битар, муаммоларни ҳал қилишда бу усул жуда қўл келар эди...

Олтмишга кириб, нафақага чиққач, хомчўт қилсам, вино, ароқ ичишни ўрганганимга қирқ икки йил бўлипти. Ўттиз беш йил давомида маст бўлмаган куним йўқ экан. Бечора аъзоларим шунчага чидабди. Лекин охириги пайтларда қон босимим бот-бот ошадиган бўлди. Жигаримда ҳам оғриқ борлигини сезаман. Бу ўша гуноҳларга ботиб ўтказган умримнинг касри эмасми? Унинг оиламга, зуредимга таъсири ҳам оз бўлмаган албатта.

Икки қиз, икки ўғилни уйли-жойли қилиб, тинчидим деганда, кичик ўғлим, тўнғич неварам ичкиликка ружу қўйиб, хонадоним осойишталигига путур ета бошлади. Кичик ўғлим бир куни кўчада ичиб, тенгқурини қонга бўяганида ўзимни тўхтатиб туролмадим. Уни уриб-сўкиб, йўлга солмоқчи бўлдим.

— Ҳе, ичмай ўлгур, пияниста.

— Нимага урасиз? Ўзингиз-чи, кеча ичиб келиб, аямни урдингиз-ку...

Бу сўздан қочгани жой тополмай қолдим. Ўғлимнинг гапи кўзимни очди. Ичиб маст бўлиб юриш ҳам, ёқалашиш, уриш ҳам унга мендан ўтибди-да. Бечора хотиним бутун умр калтакларимга чидаб яшабди-да.

Мен ичкиликни ташлашга қатъий қарор қилдим. Тавба йўлини тутиб, намоз ўқишни ўргана бошладим. Отам намозни ўргатаман деганларида қулоқ солмаганидим. Бирор сурани ҳам ёд билмасдим. Бир куни таваккал

қилиб тонг-саҳар масжидга бордим. Маҳалла имоми ва намозхонлар мени кўриб, хурсанд бўлишди. Энг охири қаторга турдимда, олдимдагилар нима қилса, уларга эргашавардим. Охирида қолиб, имомдан намозни ўрганишда ёрдам сўрадим. У киши тенгқур маҳалладошимиз эди. Менга бир китобчани берди. Сизга ёлгон, менга чин. Биласизми, ароқ хотирамни росаям ўтмаслаштириб юборган экан. Ҳаракат қилганимга ўн йил бўлса-да, ҳалигача бирор сурани тўлиқ ёдлаёлмадим. Намоз ўқиш тартибини ҳам унутиб қўявераман. Имомга эргашиб

адо этишни амаллайман, холос. Тенгқурларимга қўшилиб, соқол-мўйлов қўйган эдим. Бир куни опамни кўргани қўшни қишлоққа бордим. Жияним пешинда масжидга олиб чиқди. Намоз охирида имом: "Қани, меҳмон, бир тиловат қилсинлар", деб қолса бўладими. Қани менда суҳан бўлса? Жияним сезиб, жонимга ора кирди.

Биласизми, мен ўйлаб-ўйлаб, ҳаётимдаги бир мудҳиш сирнинг тагига етгандекман. Уят бўлсаям, сизга айтаман: маст ҳолда уйга келиб, хотинимга қўшилавериб, алкагол деган нарса болаларимнинг қонига сингиб кетганга ўхшайди. Ароқхўр неварамнинг дадаси умуман ичмайди. Лекин бола ичишга рўжу қўйди. Отасининг гапи қор қилмайди. Билдимки, алкагол унинг вужудига онасидан, яъни, менинг қизимдан ўтган. Демак, ичкиликбозлик авлоддан авлодга ўтган сари тана чидамсиз бўлиб бораверар экан-да. Ўша неварам фарзанд кўрса, унинг аҳволи нима кечади? Шу мени қийнайди.

Ичкиликдан бутунлай воз кечганимга ҳам саккиз йилдан ошди. Оиламда вазият анча яхшиланди. Маҳаллага араллашиб, билдимки, тенгқурларимнинг бир қисми ҳамон боқимандалик, лоқайдлик қусурларидан холи бўлгани йўқ. Масжидга ҳам "хўжакўрсин"га

боришади. Уйларида намоз ўқимайди. Эртдан кечгача чойхона сўрасида қарта ёки нарда ўйнашади. Рўпарасидаги сўрида эса ўғли, невараси ёки жияни ароқхўрлик қилади.

Баъзан жаноза, жума намозларида имомларнинг насиҳатлари қулоғимга киради. Уларнинг гаплари фақат менга айтилгандек туюлаверади. Ёдимда бор: бир вақтлар дафн маросимларига бориб қолсак, кўпчилик намоз ўқиш учун ичкарига киришса, уч-тўрт киши кўчада ажралиб қолардик. Бу ҳол жуда ёмон. Ахир қанча-қанча ажр-савобдан бебаҳра қолганмиз. Бу ёғи энди нима бўлади? Мен нима қилишим керак? Жўяли бир маслаҳат беринг, биродар.

Мамитали акага даб-дуруст бир нарса деёлмадим. Аммо эрталаб бомдод намозини бирга ўқидик. Мен билганимча имомлик қилдим.

Нонуштадан сўнг таклифимни айтдим:

— Мамитали ака, хўп десаңгиз, сиз билан сабоқларни бошлаймиз. Ҳеч қаерга чиқмаймиз. Фақат муолажаю сабоқ...

У рози бўлди. Ўн саккиз кун давомида тинмадик. Томоша, концерт, телевизор — ҳаммасини йиғиштирдик. Эртага уйга кетамиз деган куни Мамитали ака мустақил намоз ўқиди. Дуо қилишни ҳам билганимча ўргатдим. Кетадиган кунимиз таҳоратга ўғонсам, Мамитали ака жойнамоz устида йиғлаб ўтирибди. Индамай ташқарига йўналдим...

Хайрлашаётиб, кучоғини очди-да:

— Ука, қайта дунёга келдим, шекилли. Умр бўйи унутмайман, — деди-ю, қолган гапини айтолмади. Кўзларида қалққан ёшлари нурли бир оламга қадам қўйганидан дарак берар эди.

Солижон УСМОНОВ,
Барғог тумани

Пайғамбаримиз (у зотга Аллоҳнинг саломи бўлсин) бир ҳадиси шарифларига марҳамат қилганлар: "Сўзда сеҳр, шеърда ҳикмат бор". Бу ҳикмат ёвдуси мумтоз шарқ шеърятининг мухтасар жанри рубоийда алоҳида порлаб туради. Шу боис маърифат аҳли ўртасида рубоийнинг қағри баланд. Аксар валийulloҳ зотлар ирфоний қарашларини ихчам рубоий шаклига ўқувчига етказишни хуш кўришган.

Яқинда "Шарқ" нашриёт-матбаа концернига чоп этилган "Мухаббат тароналари" китобига саралаб киритилган икки мингдан ортиқ рубоий ажиб гулдаста бўлибди. Уларни адабиётшунос олим ва таржимон Эргаш Очил форсийдан ўгирган. Анчагинаси тилимизга илк бор таржима қилингани билан эътиборлидир. Мазкур рубоийлардан айримларини сизга илдиндик.

Таҳририят

Ҳақ раҳматига керак кўз тутмоқ

Абусайд АБУЛХАЙР

* * *

Кўп эзгу сўзим, аммо амал йўқ менда,
Бу ҳолимдан ор лоақал йўқ менда.
Осон гапириш мудом, қилиш мушкулдир,
Осон кўпу мушкул-чи азал йўқ менда.

* * *

Аҳволи ғарибни бетайин билгайми?
Дард лаззатин бедард ҳис қилгайми?
Мард кишининг қимматини мард билади,
Номард назарига мардни ҳеч илгайми?

* * *

Лозим ҳидоят йўлига юз тутмоқ,
Ишқида кўнгилни зору ёлғиз тутмоқ
Ўз тоату хайрингга умид қилма сира,
Ҳақ раҳмату фазлига керак кўз тутмоқ.

Бобо ТОҲИР

* * *

Бекор қолсанг, мозорларни кезиб чиқ
Ва қил бою фақир ҳолини таҳқиқ:
На бой олмиш кафандан ортиқ-у, на
Фақир қолмиш кафансиз усти очиқ.

* * *

Кишининг дарди йўқми — ўлгани яхши,
Мухаббатсиз кишининг сўлгани яхши.

Саҳар гулга боқиб, булбул урар бонг:
Беишқ кўзига тупроқ тўлгани яхши.

Абдулҳолик ФИЖДУВОНИЙ

* * *

Умринг, ўтар экан, мурувват айла,
Кўлингки, тутар экан, саховат айла.
Ўз ҳосилини ўзи ўрар ҳар кимса,
Бас, парвариши учун риёзат айла.

* * *

Бир лаҳза тилим тин олмасин шукрингдан,
Бир лаҳза дилим тўхтамасин фикрингдан.
Ҳар узви қулоққа айланар жисмимнинг
Ҳар қайда сўз очсалар сенинг зикрингдан.

Нажмиддин КУБРО

* * *

Ё Раб, Ўзинг асра, дил жудолик истар,
Сендан кечиб, ўзга-ла ошнолик истар.
Ишқингдан илик тортса, тутар дўст кимни?
Кўйингдан оёқ тортса, хатолик истар.

* * *

Ёр ишқини ким кўкси аро жо қилди,
Ҳар икки жаҳон мулкини пайдо қилди.
Ким васлидан огоҳлик топса бир дам,
Гар ўлса-да, хун ҳаққини адо қилди.

Мажидиддин БАҒДОДИЙ

* * *

Ҳар кимсаки, бўлса бандаликдан озод,
Бўлмас ғамдан ғамгину, шодликдан шод.
Кўнгилни назаргоҳ айлаган Аллоҳдан
Айри тушиб, у умрни этгай барбод.

Фаридиддин АТТОР

* * *

Билмоқ эсанг осуда яшаш ҳикматини,
Ранж етса, унут хафа бўлиш одатини,
Ҳар икки жаҳон дарё каби урса-да жўш,
Ҳар икки жаҳонга сотма дил роҳатини.

Паҳлавон МАҲМУД

* * *

То бор эрса ғайратинг, яна бўлсанг мард,
Уй ичра аёлинг асра юқтирмай гард.
Гар мевали шох девордан ошса, не дард
Тама қилар ундан ҳама — марду номард.

* * *

Айтмай сира олма кишининг уйига йўл,
Қадрингни тушурма узатиб жонига қўл.
Миннатли кабобидан бировнинг доим
Қоқ нон ила сувингни баланд қўйгувчи бўл!

* * *

Ўз нафсига ким бўлса амир, улдир мард,
Ҳеч кимсага бўлмаса асир, улдир мард,
Ўтмак сира мағлубни тепиб мардлик эмас,
Тутса қўлидан забунни эр, улдир мард.

Абулвафо ХОРАЗМИЙ

* * *

Кимнинг дилида бир ғаи пинҳон бўлмас,
У мисли йирик мурдадир, инсон бўлмас
Бор, дард сўра, бедардлик иллатдир,
Бир дардки, унга сира дармон бўлмас.

УБАЙДИЙ

* * *

Ё Раб, караминг қилди Сенга ёр мени,
Лутфинг ўзгадан айлади безор мени.
Ҳар лаҳза ўзинг асра — уриб тил тигини
Қилмоқчи эса ҳар киши бемор мени.

Форсчадан
Эргаш ОЧИЛ
таржималари

**ЎЗИНГИЗНИ
ТАНИНГ**

Хафсала қилиб, ушбу саволлар устида бир оз бош қотирсангиз, қандай фойда! Жавоб ёзиш мажбурияти билан сизни қийнамаймиз. Аммо янада хафсала қилиб, жавобларни қоғозга туширсангиз ва таҳририятимизга йўлласангиз, фойда устига фойда. Чунки ўзингиз олган фойдани кўпчилик билан баҳам кўришдан яхши нарса борми!

* Абу Бакр (Аллоҳ у кишидан рози бўлсин) Ра-сулуллоҳга (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) ким бўлади?

* Сизнингча, Ислоҳ нима?

* "Имон" сўзига таъриф беринг.

* Ҳадиснинг суннатдан фарқи нима?

* Ҳаёт мазмуни нима?

* Бирор соат бўлса-да, ёлғиз қолиб, ўзингиз билан танишганмисиз, ўзингизни англаганмисиз?

* Одамлар нима учун оила-оила бўлиб ҳаёт кечирадилар?

* Ўз фикрингиз билан яшашга ҳаракат қилганмисиз? Айни қайси ҳолатларда? Сиз ўзингизни қандай одам деб ҳисоблайсиз?

* Қилиб юрган ишларингиз ўзингизни ишонтиришдан бошқа нарса эмаслигига ишонасизми?

* Моҳият нима?

* Шубҳа асосида ҳаёт кечириш мумкинми?

* Бирор ҳолатда одам риё қилишга мажбур бўладими?

АМИР ҚУРДИРГАН МАСЖИД

Санкт Петербургдаги масжид мусулмонларни ҳам, бошқа дин вакиллари ҳам худди оҳанрабо каби ўзига тортаверади. Унинг қирқ саккиз метрли икки кўркам минораси осмон билан бўйлашади. Жимжимадор, нозик кошинлар, пештоқидаги гўзал арабий ҳарфлар ҳеч кимни бефарқ қолдирмайди. Масжид яқинида метро, трамвай ва автобус бекатлари бор. Петербургнинг бу жойлари ҳамиша гавжум. Айниқса, жума кунлари одам тўлиб кетади. Шаҳарда яшайдиган ва ишлайдиган татарлар, бошқирлар, озарбойжон ва тожиклар намоз ўқигани масжидга ошиқишади. Ислон мамлакатларидан таҳсил олишга келган юзлаб хорижий талабаларни ҳам шу ердан топасиз. Масжидда бир вақтнинг ўзиде беш мингга яқин намозхон ибодат қилиши мумкин.

Шаҳарга асос солинган биринчи йиллардаёқ бу ерда илк мусулмонлар пайдо бўлишган. Ўша 1703 йили Пётр Биринчи фармонига кўра, шимолий пойтахтни қуришга Русиянинг ҳамма бурчакларидан минглаб ишчилар келишган эди. Улар орасида Қозон, Нижний Новгород, Аштархон татарлари ҳам бор эди.

Шаҳар қурилиб кўпчилик шу ерда қолиб кетди. Чунки подшоҳ фармони билан уларга хоҳлаган жойларида уй қуриш ҳуқуқи берилган эди. Татар қишлоғига турклар, бошқа Шарқ халқларининг вакиллари ҳам келиб ўрнашишди. Шу тариқа Русия пойтахтида мусулмонлар сони тўхтовсиз кўпайиб борди. Агар ўн тўққизинчи аср ўрталарида пойтахтда етти юз мусулмон яшаган бўлса, йигирманчи аср бошларига ке-

либ, уларнинг сони саккиз минг кишига етди.

Мусулмонлар диний маросимларга қатъий амал қилишар эди. Улар орасида аралаш никоҳлар деярли бўлмаган. Асосий машғулот-

лари савдо ва ҳунармандчилик эди. Айниқса, хизмат кўрсатиш соҳасида ишловчи мусулмонлар катта обрў қозонишди.

Ўз-ўзидан мусулмонларнинг ибодатхоналари ҳам пайдо бўла бошлади. Биринчи намозгоҳ шаҳарнинг энг асосий Нева шоҳқўчасида қурилган. Рамазон ва Қурбон ҳайити намозларини ўқиш учун шаҳар Думаси зали ва бошқа катта бинолар ижарага олинарди.

Русия пойтахтида масжид қуриш масаласи аста-секин муқаррарлаша бошлади. Уни тиклаш учун бутун Русия хайрия маблағлари йиғиш учун ташкил этилди. Бу ишга петербурглик дин арбоби Охун Отауллоҳ Боязидов раҳбарлик қилди ва ўн йил давом этди. Бу ишдан Шарқнинг бошқа халқлари ҳам четда қолишмади.

Масжид учун ер сотиб олиш харажатларининг ҳаммасини Бухоро амири зиммасига олди. Қурилиш учун собиқ Татар қишлоғи ўрни танланди. Подшоҳ Николай иккинчи 1907 йили масжид қуришга рухсатномани имзолади. Орадан бир йил ўтиб, мўътабар ҳайъат мусаввир ва меъморлар ишлаган лойиҳани муҳокама қилди. 1910 йил 3 февралда масжид биносига биринчи ғишт қўйиш тантанаси бўлди. Унда подшоҳ саройининг вакиллари, Туркия ва Эрон элчилари, Ўринбург диний идораси раҳбарлари, турли дин вакиллари иштирок этишди. Масжиднинг тантанали очилиш маросими эса 1913 йили бўлди.

Аббос АҲМАД

Нукталар

Тил

* Сўз бойлигини қанча кўп бўлса, бошқаларга шу қадар фойдангиз тегади, таъсир доирангиз, эътиборингиз шу қадар кенг бўлади.

* Ҳар қандай халқнинг

урф-одатларини билай десангиз, аввало, унинг тилини билишга урининг.

* Ким ўзга тилларни билмаса, ўз тилини ҳам яхши тусунмайди.

* Барча тиллар аниқликка интилади, аниқлик эса қисқалик, ихчамликдадир.

* Сўз қандай ишга йўлланши билан қимматлидир.

* Тилдаги равшанлик равшан фикр натижасидир, равшан фикр, турган гап, равшан ифодани талаб этади.

* Оддийгина, равшан сўзларга жо бўлмайдиган ҳеч нима йўқ.

Мамлакатимиз асаларчиликни ривожлантириш учун табиий имкониятларга бой. Шу боис юртдошларимиз орасида ари боқишга қизиқувчилар оз эмас. Шунинг назарда тутиб, журналда саҳифаларида янги руҳни очдик. Мазкур руҳни остида соҳа мутахассисларининг мақолалари билан танишиб борасиз. Дастлаб чирчиқлик асалчи Жаҳонгир Қўқоровнинг ари боқиш учун илк босқичда нималар қилиш зарур экани тўғрисидаги маслаҳатлари билан танишинг.

АСАЛАРИ БОҚИШНИ ИСТАЙСИЗМИ?

Биринчи машғулот

Эрта баҳор асалари олди-сотдиси авжига чиқадиган пайтдир. Имконингиз бўлса, бир-икки оила арини қутиси билан сотиб олинг.

Бу пайтда гарчи ўн иккита катакли қути олсангиз ҳам, арилар улардан бор-йўғи беш ёки олтитасига тўпланиб олганини кўрасиз. Бундан сира ажабланманг. Чунки арилар совуқ кунлари шундай қилиб жон сақлайди. Лекин ҳеч қайсиси ҳаракатсиз, қотиб турмайди. Тинимсиз ўзаро ўрин алмашиб туради, ҳатто шу ҳолатда бир-бирларига керакли озуқани узатишни ҳам тўхтатмайди. Албатта, совуқдан ё бошқа сабаблар билан қишда ари оиласининг бир қисми нобуд бўлиши табиий. Баҳор келиши билан она ари кўп тухум қўя бошлайди. Шу боис май ойига етар-етмай, қути яна арилар билан тўлади.

Хўш, ишни нимадан бошлайсиз?

Энг аввало ушбу иш қуро-ларини тахт қилиб олинг:

1. Махсус пичоқ (стамеска). У чорчўп (рамка)ларни силжитиш, уларни ари мумидан тозалашда ишлатилади. Темирдан ясалган, бир учи кенгроқ, иккинчи учи букилган, жуда ўткир, узунлиги 20 см. ўрта қисмининг эни 2,6 см. бўлади.

2. Дуд пуркагич. Ундан ариларни тўзитмай, бир чорчўпдан бошқасига ҳайдашда фойдаланилади.

3. Юзни, бўйинни тўсадиган соябонли, тўрли бош кийим. Унинг юз қисми нозик тўр, қолган жойлари пахтали матодан ишланади.

4. Кутининг пичоқчаси эркак арилар кўпайиб кетмаслиги учун уларни ҳали тухумда пайтиёқ кесиб, ўлдириб туришда қўлланади.

Арибоқар ҳар сафар кутини очиб, ариуяни кузатишдан олдин, яхшилаб ювиниши керак. Чунки арилар қўланса ҳидни жуда ёмон кўришади. Айниқса, одеколон, пиёз, саримсоқ ҳиди ариларнинг газабини тез кўзгатади. Арилар оиласини

ҳуда-беҳудага безовта қилверилса, ҳосил камайиб кетиши мумкин.

Ариуяни икки хил усулда кўриқдан ўтказиб турилади. Биринчи усулда чорчўпларни бирма-бир силжитиб кузатилади, керак бўлса, янги бўш чорчўп қўшилади. Иккинчи усулда эса, ҳар бир чорчўпни қўлга олиб, кўтариб, иккала томонини ҳам синчиклаб кўздан кечиради. Уларни қути устида кўриш лозим, акс ҳолда она ари ерга тушиб кетиши мумкин.

Она арини тез-тез кузатиб туриш керак. Ишчи ариларнинг тухумлари чорчўп энини тўлиқ қоплаб олган бўлса, демак, она ари наслдор, агар тухумлар ҳар жойда, гўё сочилгандек қўйил-

ган бўлса, демак, она ари наслдор эмас. Уяда эркак ари тухумлари (ишчи ариларниқидан катта) кўпайиб кетса, бу ҳол она арининг касаллигидан далолат.

Кузатиш чоғи кескин (тез) ҳаракатлар қилманг, чорчўпни қўлга олиб силкитманг, бундай ҳолатлар ҳам кўпинча ариларни тўзитиб юборади. Демак, ўзингизни оҳиста, хотиржам ишлашга кўниктиринг. Ҳатто юзингизга қўнган арига ҳам бепарво бўла олсангиз, у сизни ҳечам чақмайди.

Эҳтиётсизлик қилиб, арини эзиб ўлдирсангиз, заҳар ҳиди кўтарилиб, бошқа ариларни ҳам жунбушга келтириши мумкин.

Эрта баҳорда ариларни етарли озуқа билан таъминлаш энг муҳим вазифадир.

Бир қути ари учун икки-уч кило асал етарли эмас. Арилар қишда, баҳорда оч қолса, ҳосилни кам беради. Кунлар исиб кетгунича чорчўплар олдин қоғоз, устидан кўрпача билан ёпилади. Хуллас, эрта баҳорги ишлардан асосий мақсад ари оиласини мавсумга кучли қилиб тайёрлашдир. Уяда арилар қанча кўп бўлса, оила шунча кучли ҳисобланади. Бунинг учун она ари кўп тухум қўйиши керак. Шу мақсадда ариларга шакарли (шакар ва сув миқдори тенг) шарбат бериш жуда фойдали.

Жаҳонгир ҚҶЧҚОРОВ

қатдан олдин 100 мл.дан 2-3 маҳал камқонлик, қувватсизлик, парижонхотирлик, буйрак ва жигар касалликларида ичиш тавсия этилади.

3. Бир ош қошиқ майдаланган наъматак баргини 300 мл. қайноқ сувда ёпиқ идишда 2-3 соат дамлаб қўйилади ва сузилади. Икки ошқошиқ асал би-

НАЪМАТАК

Наъматак халқ орасида хоргул, хамирча, итбурун каби номлар билан ҳам аталади.

Наъматак меваси таркибида дармондорилар, кислоталар, ошловчи моддалар, уруғида мой ва бошқа бирикмалар, минерал тузлар, калий, магний кўп. Мевасидан тайёрланган дамлама ва қайнатмалар халқ табобатида ўпка сили, жигар, ўт қопчаси яллиғланиши, меъда-ичак, буйрак, қовуқ касалликларини даволашда, иситма туширувчи, ўт ва сийдик ҳайдовчи дори сифатида қўлланилади.

Наъматак меваси танани қувватлантиради, модда алмашинувини яхшилайд.

Наъматак мевасидан тайёрланган дорилар камқувватлик, парижонхотирликни даволашда, ўт ҳайдаш мақсадида ишлатилади. Шунингдек, битмайдиган яралар, кўтир, қичима, пес ва бошқа тери касалликларида қўлланади.

Фойдали маслаҳатлар:

1. Қуруқ чой ўрнига наъматак баргларини дамлаб ичиш мумкин.

2. Икки ош қошиқ наъматак мевасини 500 мл. қайноқ сувда, термосга солиб, 24 соат сақланади ва сиқиб, сузиб олинади. Ов-

лан 2-3 маҳал овқатдан олдин ичилса, битиши қийин яраларни даволашда ёрдам беради.

4. Бир чойқошиқ наъматак гулининг устига 200 мл. сув қўйиб, 15-20 дақиқа паст оловда қайнатилади ва совугач, сузиб олиб, оғриган кўз ювилади.

5. Камқонликда (анемия) икки ошқошиқ наъматак мевасини 200 мл. қайноқ сувга ярим соат чойдек дамлаб, кунига 3 маҳал овқатдан 1-1,5 соат кейин ичиш лозим.

Эслатма:

1. Агар наъматак дори-дармонларидан кейин ич дамлаши ёки қулдираш ҳолати пайдо бўлса, шивит ёки қарафе ёки петрушка каби ошқўклардан истеъмо қилиш яхши.

2. Наъматакдаги С дармондориси (аскорбин кислота) тиш эмал қаватини емириши боис, бу дори-дармонларни истеъмо қилгач, албатта оғизни илиқ сув билан чайиш керак.

Сафар МУҲАММАД

